

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

**Mateřská škola jako prvotní
zprostředkovatel prevence
rizikového chování**

Vypracovala: Pavla Pundová

Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 27. 3. 2015

podpis:

Pavla Pundová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDR. Olze Vaněčkové, za odborné vedení a cenné připomínky, které mi pomohly k vypracování této bakalářské práce. Mé poděkování dále patří všem účastníkům výzkumného šetření.

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce se zabývá tematikou prevence rizikového chování v mateřských školách a její realizací. Práce je zaměřena na rizikové chování a jeho typy, zabývá se legislativou, která o tématu pojednává. Hlavním tématem práce je prevence, její typy a preventivní programy zaměřené na danou problematiku. Cílem studie je zjistit, jaký je způsob nahlížení učitelek na primární prevenci rizikového chování a které metody preventivních opatření ve vztahu k rizikovému chování jsou používány v různých typech mateřských škol.

Abstract

The present bachelor thesis is dealing with the theme of risk behaviour prevention and its realization in nursery schools. It focuses on risk behaviour and its types, dealing with legislation relevant to the theme. The main subject of the work is prevention, types and prevention programs oriented on the issue. The aim of the study is to determine what teachers think of the primary prevention of risky behaviour and methods of preventive measures in relation to risky behaviour that are used in various types of nursery schools.

Klíčová slova: prevence, rizikové chování, mateřská škola, předškolní vzdělávání

Keywords: prevention, risk behaviour, nursery school, preschool education

OBSAH

OBSAH	5
ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1 TYPY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	9
1.1 Šikana a extrémní projevy agrese	9
1.2 Kriminální jednání	10
1.3 Vandalismus	11
1.4 Rizikové chování v dopravě	11
1.5 Zdravotní rizika	12
1.6 Nezdravý životní styl	13
1.7 Závislostní chování	13
1.8 Sexuální rizikové chování	14
1.9 Rasismus, xenofobie	14
1.10 Extremismus	15
2 PREVENCE V DOKUMENTECH PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	16
2.1 Národní program vzdělávání	16
2.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	17
2.3 Školní vzdělávací program	20
2.4 Vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání	21
2.5 Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže	21
2.5.1 Minimální preventivní program	22
3 PREVENCE – VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	24

3.1	Typy prevence.....	25
3.1.1	Nespecifická primární prevence.....	25
3.1.2	Specifická primární prevence	26
3.2	Prevence rizikového chování	27
3.3	Účastníci prevence.....	28
4	PREVENCE V MATEŘSKÉ ŠKOLE	30
4.1	Požadavky kladené na preventivní programy.....	31
4.2	PREVENTIVNÍ AKTIVITY	32
4.2.1	Primární nespecifická prevence	32
4.2.2	Programy a projekty nespecifické primární prevence	33
4.2.3	Programy a projekty specifické primární prevence	37
II.	PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
5	VÝCHODISKA PRAKTICKÉ ČÁSTI PRÁCE.....	40
5.1	Hlavní cíle šetření.....	40
5.2	Výzkumné otázky	40
5.3	Metody šetření	41
5.4	Výzkumný soubor	43
5.4.1	Metodici prevence.....	43
5.4.2	Mateřské školy.....	43
5.5	Sběr dat.....	45
5.6	Výsledky výzkumného šetření	46
5.6.1	Porovnání odpovědí z rozhovorů s odborníky.....	47
5.6.2	Porovnání odpovědí z rozhovorů s ředitelkami	48
5.6.3	Výsledky dotazníkového šetření.....	53
5.7	SHRNUTÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	63

ZÁVĚR.....	65
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	67
SEZNAM TABULEK.....	74
SEZNAM GRAFŮ	75
SEZNAM PŘÍLOH	76

ÚVOD

Téma bakalářské práce *Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování* jsem si zvolila proto, že život v současné společnosti přináší velké množství rizik, která se začínají projevovat již v předškolním věku, a je nezbytné se těchto rizik pokud možno vyvarovat. Je důležité děti na rizika, která přináší společnost, připravovat a vhodným způsobem je vychovávat a vést životem. Rizikové chování je čím dál častěji součástí denního režimu. Dnešní doba s sebou přináší rychlejší tempo života, a proto mívají rodiče stále méně času na výchovu svých dětí. Za výchovu dětí ale nejsou zodpovědní pouze rodiče. Velkou částí do této výchovy zasahuje i mateřská škola, jakožto druhé místo, kde předškolní děti tráví nejvíce času.

Prvním krokem, kterým lze předcházet rizikovému chování a jím způsobeným rizikům, je nespecifická primární prevence, která je neodmyslitelnou součástí aktivit a činností probíhajících v mateřské škole. Nespecifická prevence je nejčastější preventivní aktivitou, která děti na rizikové chování upozorňuje a varuje je před ním. K rizikovému chování, které se u dětí objevuje, se také váže primární prevence, která je též velice důležitou součástí života v mateřské škole, avšak ne vždy je na ni kladen velký důraz. Předškolní věk je nejdůležitějším obdobím života dítěte, během kterého si jedinec osvojuje základní návyky pro život. Cílem práce je zjistit, jak na primární prevenci rizikového chování učitelky nahlízejí a jaké preventivní metody a programy ve vztahu k rizikovému chování využívají vybrané typy mateřských škol.

V úvodu teoretické části práce jsou vymezeny pojmy, jako je rizikové chování a jeho typy. Následně se práce zabývá dokumenty, ve kterých nalezneme informace k dané problematice. Další kapitola se zabývá prevencí a jejími typy a v závěru se můžeme dočíst o preventivních aktivitách, které se zaměřují na problematiku rizikového chování.

Výzkumná část práce je zaměřena na zjištění, jak je na primární prevenci v mateřských školách nahlíženo a jak je realizována. Pro tento průzkum byl zvolen smíšený výzkumný přístup a použita metoda dotazování v podobě dotazníku a rozhovoru. Hlavním cílem této části práce bylo zjistit, zda se pedagogové působící v mateřských školách zabývají primární prevencí a jakými způsoby ji provádějí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TYPY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

První kapitola je zaměřena na seznámení s různými typy rizikového chování, ačkoli se u dětí předškolního věku v tomto období většina z nich neprojevuje. Již v dětství jsou děti a jejich chování ovlivňovány velkým množstvím negativních vlivů, se kterými se rizikové chování v budoucích letech může objevit. Z toho důvodu je nutné provádět prevenci. Právě v dětství se utváří největší množství vhodných postojů a vzorců chování, které si dítě přenáší dále do života.

Pedagogický slovník vymezuje rizikové chování jako chování rizikové populační skupiny, v pedagogickém kontextu zejm. skupiny dospívajících (Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 2009).

„Pod pojmem rizikové chování rozumíme chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost.“ (Miovský, M., Zapletalová, J., 2006).

Mezi rizikové chování patří šikana a extrémní projevy agrese, kriminální jednání, vandalismus a jiné (Bártlová, S., 1998; www.prevence-info.cz, 2010). Z hlediska rizikového chování v období předškolního vývoje to může být například rizikové chování v dopravě, násilí, zdravotní rizika nebo nezdravý životní styl (Pedagogicko-psychologická poradna Ústí nad Orlicí, 2013).

1.1 Šikana a extrémní projevy agrese

Mezi extrémní projevy chování zahrnujeme jakékoli agresivní chování, ničení nábytku a věcí kolem sebe, ubližování sobě nebo jiným osobám. Jednou z mnoha podob extrémního rizikového chování je právě šikana. Šikana je úmyslné fyzické nebo psychické ubližování druhému člověku, které může mít různé podoby. Jak definuje Kolář (2000. str. 20):

„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“

V současné době je mezi dětmi stále více rozšířená tzv. kyberšikana. Kyberšikanu definujeme jako zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), především mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrožit (MŠMT, 2012).

Empirické zkušenosti potvrzují, že se se šikanou stále častěji setkávají již děti v mateřské škole. Může se jednat o posměch kvůli brýlím, tělesné hmotnosti nebo fyzické napadání. Ač se v tomto období objevují pouze prvky šikany, jsou to prvotní stádia destruktivního chování, které může v budoucích letech dítěte vést k problémům. Šikana již u dětí předškolního věku může způsobit velké škody a trápení, a proto je nezbytné věnovat této problematice jistou pozornost již v mateřských školách.

K agresivnímu chování také patří násilí. Násilí je užíváno v podobném smyslu jako agrese, avšak vyjadřuje spíše způsob, jakým je agrese uskutečňována. Za násilí je považován úmyslný pokus fyzicky někomu ublížit nebo uplatňovat síly k překonání odporu. Agrese je ve své podstatě motivační zdroj násilí, zatímco násilí může být jen jeden z jejich projevů v chování (Hartl, P., Hartlová, H., 2010).

1.2 Kriminální jednání

„Pod pojmem kriminalita (zločinnost), rozumíme výskyt trestného nebo kriminálního chování, který vyjadřuje souhrn trestných činů, spáchaných ve společnosti za určitou časovou jednotku.“ (Bártlová, S., 1998. str. 14).

V obecném slova smyslu si pod pojmem kriminalita představíme veškeré páchaní přestupků, trestných činů a konání chování, které je v rozporu se zákonem. Kriminalita mládeže je součástí celkové kriminality a zahrnuje jednání osob do 18 let věku (www.nicm.cz, 2005). Širším pojmem v rámci kriminality je delikvence. Delikvencí jsou označovány činnosti porušující širší normy, jako normy právní či společenské.

U dětí předškolního věku se s tímto typem rizikového chování jistě setkat nemůžeme, první projevy kriminality se objevují až v pozdějším věku. Některé mateřské školy provádějí preventivní aktivity rizikového chování v podobě kriminálního jednání, díky kterým se děti se zmíněnou tematikou seznamují.

1.3 Vandalismus

Vandalismus ve školním prostředí se projevuje především ničením školního majetku nebo jeho poškozováním, také ničením majetku ostatních žáků. Rizikové chování v podobě vandalismu má za následek buďto úplné zničení věcí nebo jejich významné poškození (MŠMT, 2012). Jako vandalismus se označuje neúčelné, nekulturní a primitivní ničení určitých hodnot, v užším smyslu poškozování hodnotných předmětů v soukromém či společném vlastnictví (www.ostrovzl.cz, 1999).

Rizikové chování v podobě vandalismu má vždy nějaký důvod, a jestliže se s tímto jevem chceme vypořádat, je nezbytné se těmito důvody zabývat. Může se jednat o záměrné jednání nebo například o snahu na sebe upoutat pozornost. V každém případě je nutné k rizikovému jednání přistupovat podle toho, z jakého důvodu se u něj vandalismus projevuje.

V mateřských školách se jen zřídka vandalismus objevuje z důvodu, že by dítě věci ničilo záměrně. Pokud se s vandalismem v mateřské škole setkáváme, jedná se spíše o to, že na sebe chce dítě upozornit. V každém případě, vandalismus se v různé míře objevuje ve všech typech škol a ani mateřská škola není výjimkou (MŠMT, 2012).

1.4 Rizikové chování v dopravě

Rizikové chování v dopravě lze obecně charakterizovat jako takové jednání, které vede v rámci dopravního kontextu k dopravním kolizím, které mohou mít za následek úraz nebo smrt. Za rizikové je považováno chování, které je v rozporu s dopravními pravidly, agresivní, či takové chování, které je neočekávané či nezvyklé.

Dítě riskováním v dopravě ohrožuje nejen samo sebe, ale i ostatní účastníky dopravy. Hlavními rizikovými faktory, na jejichž základě se rizikové chování v dopravě uskutečňuje, je nedostatek kladných vzorů v rodině, nedostatky v dopravní výchově, osobnostní faktory, jako například nízká sebekontrola či depresivita a v poslední řadě nevhodná úprava komunikací a jejich okolí (MŠMT, 2012).

V mateřských školách je toto téma velmi aktuální. Děti se učí, jak se správně chovat při pobytu kolem pozemních komunikací nejen při vycházkách, ale také při nácvičku pohybu po dopravních hřištích. O nespécifickou prevenci se starají v mateřských školách učitelky, prevenci specifickou zajišťují odborníci z různých oblastí, například městská policie, dopravní policie, popřípadě vyškolený pedagog. Prevenci v oblasti rizikového chování v dopravě uskutečňujeme právě proto, abychom nevhodnému dopravnímu chování a následným nehodám předcházeli (Šucha, M., 2012).

1.5 Zdravotní rizika

Prevence zdravotních rizik je důležitou součástí života celé populace. Zdraví dětí nejen v předškolním věku ovlivňuje řada zátěžových faktorů, které působí nenápadně, plíživě a dlouhodobě. Ve svých důsledcích často vedou jimi způsobená opakovaná traumata k vážným poruchám vývoje a zdravotního stavu.

Prevence zdravotních rizik může být prováděna například dobrými hygienickými návyky, správným životním stylem nebo pohybovými aktivitami. Pokud jsou tyto preventivní aktivity prováděny včas a dobře, v budoucnu se děti s problémy jako je obezita, alkoholismus nebo rizikové sexuální chování vůbec nemusí setkat. Zdravotními riziky v mateřské škole mohou být infekční onemocnění, úrazy, funkční poruchy pohybového aparátu nebo nedostatky ve výživě a stravovacím režimu (centrumprev.sweb.cz, n. d.). Pokud je prevence zdravotních rizik zanedbávána, mohou v budoucnu malé problémy vyústit v problémy mnohem větší.

1.6 Nezdravý životní styl

Základním prvkem ochrany před společensky nežádoucími jevy je výchova ke zdravému způsobu života. V předškolním věku mezi kompetence podpory zdraví a zdravého životního stylu patří například sebedůvěra, samostatnost a sebejistota, seberozvíjení, motivace k aktivnímu poznávání a prožitkům nebo rozvoj tvořivosti a estetického cítění (MŠMT, n.d.). Životní styl má největší vliv na celkové zdraví jedince, proto by neměl být opomíjen. Pozitivní působení životního stylu je souhrnem mnoha faktorů, jež naše zdraví ovlivňují. Základem je dodržování správných zásad a vyvarování se škodlivým faktorům. Mezi tyto škodlivé faktory můžeme zařadit kouření, užívání drog, sníženou pohybovou aktivitu, přílišnou konzumaci alkoholu, nesprávnou výživu, nadměrnou psychickou zátěž či rizikové sexuální chování (Machová, J., Kubátová, D., 2009).

1.7 Závislostní chování

Světová zdravotnická organizace (SZO) roku 1964 formulovala pojem závislost jako „stav“, při kterém absence látky nebo jiného podnětu vyvolává v organismu fyzické nebo duševní obtíže (www.prevence-info.cz, 2010).

Závislost je tedy stav, během kterého jedinec zažívá velmi silnou touhu požití látky nebo provozovat činnost, která je mu příjemná, i přesto, že ví o rizicích, která jsou s ní spojená. Užívání látek či provozování činností je pro jedince prioritou, přičemž jde vše ostatní stranou. Závislosti lze rozdělit na látkové – legální či nelegální látky a nelátkové - gambling (www.prevence-praha.cz, 2013).

Závislostní chování látkové se prvotně většinou objevuje ke konci 1. stupně základní školy. Závislosti nelátkové, pokud bereme v úvahu závislost na technologiích, jako jsou počítačové hry a podobně, se mohou objevit dříve. V předškolním věku se samozřejmě může tento typ rizikového chování objevit, ale nestává se to často.

1.8 Sexuální rizikové chování

„Sexuální rizikové chování považujeme za soubor behaviorálních projevů doprovázejících sexuální aktivity a vykazující prokazatelný nárůst zdravotních, sociálních a dalších typů rizik.“ (Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.). 2010. str. 76-77).

U dětí a dospívající mládeže si můžeme všimnout nevhodných projevů v sexualitě, ale je důležité tyto projevy odlišit od projevů normální sexuální experimentace s vlastním tělem či zvědavosti. Mezi sexuálně rizikové chování řadíme například nechráněný pohlavní styk při náhodné známosti, rizikové sexuální praktiky, sexuální zneužívání ve všech jeho formách, výrazně promiskuitní chování, krvavé sexuální praktiky či prostituční chování. O rizikovém sexuálním chování také můžeme hovořit ve spojení s šířením pohlavně přenosných chorob (Nevoralová, M., 2011; Jonášová, I., 2012).

V předškolním věku se jen výjimečně objevuje sexuální rizikové chování, ale pokud se objeví, jedná se nejčastěji o formu sexuálního zneužívání, kdy děti bývají většinou jeho obětí.

1.9 Rasismus, xenofobie

Rasismus je názor, že lidé žijí ve skupinách nadřazených či méněcenných dle toho, k jaké rase náleží. Pod pojmem rasa si můžeme představit lidi stejného původu. Rasy jsou rozlišovány podle fyzického charakteru, například podle barvy pleti. Rasismem je také označováno agresivní nebo ponižující chování k příslušníkům rasy jiné, než mé (www.ostrovzl.cz, 1999).

K rasismu se také váže pojem xenofobie. Xenofobie je charakterizována projevy odporu, nepřátelství a nedůvěry ke všemu cizímu a strachu ze všeho, co je cizí. Projevem je nepřátelství k lidem, kteří mají jinou barvu pleti, vyznávají jiné náboženství, mluví jiným jazykem nebo jsou jiné národnosti (www.ostrovzl.cz, 1999).

V předškolním věku se naštěstí tento typ rizikového chování příliš neobjevuje, ale i přesto je nesmírně důležité v tomto období formovat vhodné postoje.

1.10 Extremismus

„Extremismus je mnohvrstevný fenomén, který je vyvoláván mnoha příčinami sociálního, ekonomického, ideologického, náboženského, etnického a ekologického charakteru nebo kombinací těchto příčin.“ (Danics, Š., 2003. str. 9).

V současnosti existují různá pojetí pojmu extremismus, která je nutné rozlišovat. Extremismus může být pojmem akademickým nebo bojovým v politologii a „sběrným“ či úředním pojmem v oblasti práva. Za extremismus lze tedy považovat chování, které je konáno ve prospěch náboženských, etnických či politických hnutí, jejichž směřování je proti základům demokracie státu. U žáků se spíše jedná pouze o dílčí postoje a názory (www.prevence-info.cz, 2010).

2 PREVENCE V DOKUMENTECH PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Předškolní vzdělávání se stejně jako další stupně školního vzdělávání řídí velkým množstvím zákonů, vyhlášek a norem, které je nutné dodržovat. Hlavní principy vzdělávání jsou zakotveny v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR. Státní úroveň v kurikulárních dokumentech představuje Národní program vzdělávání a Rámcový vzdělávací program. Národní program vzdělávání formuluje požadavky na vzdělání, které jsou platné ve vzdělávání jako celku, Rámcový vzdělávací program vymezuje přesné rámce pro jednotlivé etapy vzdělávání. Školní úroveň kurikulárních dokumentů představují školní vzdělávací programy, podle nichž vzdělávání na jednotlivých školách probíhá. Zaměříme se tedy na zákony, vyhlášky a dokumenty, které jsou pro předškolní vzdělávání stěžejní (Smolíková, K., 2004).

Prevence rizikového chování je ve všech těchto dokumentech zakotvena, avšak její další rozpracování a využití závisí na ředitelích a pedagozích, kteří ji ve školských zařízeních realizují.

2.1 Národní program vzdělávání

Národní program vzdělávání, někdy se uvádí NVP nebo Bílá kniha, je zpracován ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy za spolupráce s odborníky, s příslušnými odborovými orgány a příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností. NVP rozpracovává cíle vzdělávání, jež vymezuje Školský zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Jeho hlavním úkolem je vymezit hlavní oblasti vzdělávání, dále obsahy vzdělávání a prostředky, které jsou k dosažení vytyčených cílů nezbytné (§3, zákona č. 561/2004, Sb.).

V rámci prevence sociálně patologických jevů NPV upozorňuje na to, že je třeba působit na osobnost již v době, kdy je nejvíce přístupná vnějším vlivům a kdy se u ní dají celkem úspěšně odstraňovat negativní výchovné vlivy rodičů.

V závěru kapitoly o předškolním vzdělávání národní program vzdělávání uvádí doporučení, ke kterým by se mělo v rámci uskutečňování předškolního vzdělávání přihlížet. Všem dětem předškolního věku by měl být umožněn zákonný nárok na předškolní vzdělávání a na reálnou možnost toto vzdělávání naplnit. Dále doporučuje vypracovat Rámcový program pro předškolní vzdělávání, ve kterém by měly být nově formulovány cíle, obsahy a očekávané výsledky vzdělávání, také podmínky, za nichž může být vzdělávání uskutečňováno. A v poslední řadě uvádí, že doporučuje zajištění vysokoškolského vzdělání na úrovni bakalářského studia všem pedagogům, kteří se v předškolním vzdělávání pohybují (MŠMT, 2001).

2.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Stěžejním úkolem rámcového vzdělávacího programu je vymezit hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro vzdělávání dětí předškolního věku v institucích k tomuto vzdělávání určených. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) stanovuje prvotní základ v oblasti vzdělání, na který následně navazuje vzdělání základní, tudíž představuje zásadní východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů i jejich realizaci. RVP PV určuje společný základ, který je nutné dodržovat a zachovávat.

Hlavními principy RVP PV byly zformulovány tak, aby odpovídaly požadavkům současné kurikulární reformy (Smolíková, K., 2004):

- akceptovat přirozená vývojová specifika předškolních dětí a důsledně je promítat do vzdělávání,
- umožňovat rozvoj a vzdělávání každého dítěte v rozsahu jeho individuálních potřeb a možností,
- zaměřovat se na vytváření základů klíčových kompetencí, kterých lze dosáhnout v předškolním věku,
- definovat kvalitu předškolního vzdělávání z hlediska cílů vzdělávání, podmínek, obsahu i očekávaných výsledků,

- zajišťovat srovnatelnou pedagogickou účinnost vzdělávacích programů vytvářených a poskytovaných různými mateřskými školami,
- vytvářet prostor pro rozvoj různých programů a koncepcí, které jsou pro každou mateřskou školu individuální,
- umožňovat mateřským školám využívat různé formy a metody vzdělávání a přizpůsobovat vzdělávání konkrétním regionálním i místním podmínkám, jejich možnostem a potřebám,
- poskytovat rámcová kritéria, která jsou využitelná pro vnitřní i vnější evaluaci mateřské školy i vzdělávání.

Na metodickém portálu RVP autorka uvádí základní kompetence v oblasti prevence a zdravého životního stylu, kterých by měly děti dosáhnout (Homolková, I., 2009).

Podle Homolkové (2009) děti znají, co jim pomáhá být zdravé a v bezpečí. Chápu, co jim škodí, znají důsledky používání látek, které nejsou pro tělo vhodné. Rozumí tomu, že vhodný styl života má blahý vliv na lidské zdraví, udržují své tělo zdravé a chápou, že své zdraví musí chránit. Mají představu o závislosti a věcech, které škodí jak zdraví, tak lidskému životu. Děti vědí, že kontakt s některými lidmi, popřípadě skupinami, může být nebezpečný. Umí hodnotit chování své i druhých, mají vlastní názor, který si umí obhájit. Akceptují autoritu, vnímají odlišnost lidí jako přirozenou věc. Problémy řeší aktivně, vědí, že je více možností jejich řešení. Spoluvytváří prostředí pohody ve svém okolí, kontrolují projevy svých nálad a emocí a umí přizpůsobit své chování prostředí, ve kterém jsou.

Obsah rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání je rozdělen do pěti vzdělávacích oblastí, jimiž jsou - Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost a Dítě a svět. V každé z těchto oblastí jsou vymezeny vzdělávací cíle, které má pedagog u dětí naplňovat, tedy i cíle z oblasti prevence. RVP PV obsahuje cíle v oblasti prevence právě proto, aby se rizikovému chování a rizikům s ním spojeným včas předcházelo. Uvádím zde cíle v rámci prevence, které by měly být u dětí podporovány.

- Dítě a jeho tělo – rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky; rozvoj fyzické i psychické zdatnosti; osvojení si poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví, bezpečí; vytváření zdravých životních návyků a postojů jako základů zdravého životního stylu
- Dítě a jeho psychika – rozvoj komunikativních dovedností a kultivovaného projevu; rozvoj zájmu o jiné formy sdělení verbální i neverbální (dramatické, pohybové); posilování přirozených poznávacích citů; vytváření základů pro práci s informacemi; poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě; rozvoj schopnosti sebeovládání; rozvoj schopnosti citové vztahy vytvářet, rozvíjet je a plně prožívat; získání schopnosti záměrně řídit svoje chování a ovlivňovat vlastní situaci
- Dítě a ten druhý – seznamování s pravidly chování ve vztahu k druhému; osvojení si elementárních poznatků a dovedností důležitých pro navazování a rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem; posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem; vytváření prosociálních postojů; rozvoj kooperativních dovedností; ochrana osobního soukromí a bezpečí ve vztazích s druhými dětmi i dospělými
- Dítě a společnost - poznávání pravidel společenského soužití a jejich spoluvytváření v rámci přirozeného sociokulturního prostředí; rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí (spolupracovat, spolupodílet se), přináležet k tomuto společenství (ke třídě, k rodině, k ostatním dětem) a vnímat a přijímat základní hodnoty v tomto společenství uznávané; rozvoj základních kulturně společenských postojů, návyků a dovedností dítěte, rozvoj schopnosti projevovat se autenticky, chovat se autonomně, prosociálně a aktivně se přizpůsobovat společenskému prostředí a zvládat jeho změny; vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách; vytvoření povědomí o existenci ostatních kultur a národností; vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat

- Dítě a svět - seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu; poznávání jiných kultur; osvojení si poznatků a dovedností potřebných k vykonávání jednoduchých činností v péči o okolí při spoluvytváření zdravého a bezpečného prostředí a k ochraně dítěte před jeho nebezpečnými vlivy (Smolíková, K., 2004).

Včasné a citlivé vzdělávání dítěte předškolního věku a jeho zdárný vstup do širšího společenství, má pro dítě a jeho rozvoj klíčový význam. Předškolní období je věk, který je optimální pro položení základů k osvojení zdravého životního stylu, pozitivních postojů a dovedností a tedy i k prevenci sociálně patologických jevů, jak vyplývá z RVP PV.

„Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání – RVP PV vymezuje cílové zaměření vzdělávání na daném stupni/pro daný obor vzdělávání a očekávané výstupy. Charakterizují je priority, cíle, klíčové kompetence a obsah v širších oblastech.“ (Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 2009. str. 242).

2.3 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program pro vzdělávání musí být v souladu s rámcovým vzdělávacím programem, který je pro něj vydán. Školní vzdělávací program je konkrétnější než ten rámcový. Stanovuje například plán a podmínky vzdělávání, obsah a časový plán vzdělávání, popisuje materiální, personální a ekonomické podmínky nebo podmínky bezpečnosti práce a ochrany zdraví, za kterých vzdělávání v konkrétní škole probíhá. Školní vzdělávací program (ŠVP) je vydáván ředitelem školy nebo školského zařízení. Obsah školního vzdělávacího programu může být uspořádán do předmětů nebo jiných ucelených částí učiva, například bloků či modulů (§5, zákona č. 561/2004, Sb.).

Do školního vzdělávacího programu vydaného ředitelem školy musí být začleněna problematika prevence rizikového chování u dětí, popřípadě musí být problematika začleněna do osnov tak, aby se prevence rizikového chování stala u žáků přirozenou součástí školních osnov (MŠMT, 2010).

Dále se školní vzdělávací programy rozpracovávají do třídních vzdělávacích programů, které pedagogové využívají pro přípravu vlastní vzdělávací nabídky, která je ovšem v souladu s RVP PV. Obsah je většinou formulován v podobě integrovaných bloků, jimiž je vzdělávací nabídka dětem předkládána. Bloky však musí být tvořeny tak, aby se dotýkaly všech vzdělávacích oblastí, které jsou v rámcovém vzdělávacím programu obsaženy (Smolíková, K., 2004).

2.4 Vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání

Vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání spadá pod Školský zákon č. 561/2004 Sb., který upravuje všechny formy vzdělávání uskutečňujících se ve školách, zároveň stanovuje podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanovuje působnost orgánů, které vykonávají státní správu a samosprávu ve školství (§1, zákona č. 561/2004, Sb.). Školský zákon č. 561/2004 Sb. náleží do soukromého práva a zabývá se různými možnostmi vzdělávání v České republice.

2.5 Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „pokyn“) vyplývá z „Koncepce prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na období 1998 – 2000“ a ukotvuje realizaci Minimálních preventivních programů na školách a ve školských zařízeních (MŠMT, 2000).

Mezi sociálně patologické jevy u dětí a mládeže pro potřeby tohoto pokynu zařazujeme širokou škálu výchovných problémů, výchovných poruch a poruch chování, a to včetně zneužívání návykových látek (MŠMT, 2000).

Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže (dále jen „prevence“) v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy představuje aktivity ve všech oblastech prevence (MŠMT, 2000):

- drogových závislostí, alkoholismu a kouření,
- kriminality a delikvence,
- virtuálních drog (počítače, televize a video),
- patologického hráčství (gambling),
- záškoláctví,
- šikanování, vandalismu aj. forem násilného chování,
- xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu.

2.5.1 Minimální preventivní program

Základní nástroj prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy představuje Minimální preventivní program, který je komplexním systémovým prvkem v realizaci preventivních aktivit v základních školách, středních školách a speciálních školách, ve školských zařízeních pro výchovu mimo vyučování a školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Jeho realizace je pro každou školu a každé uvedené školské zařízení závazná a podléhá kontrole České školní inspekce (MŠMT, 2000).

Mezi hlavní aktivity škol a uvedených školských zařízení v rámci Minimálního preventivního programu patří:

- odpovědnost za systematické vzdělávání školních metodiků prevence a dalších pedagogických pracovníků v metodikách preventivní výchovy, v netradičních technikách pedagogické preventivní práce s dětmi a mládeží a v řešení problémových situací souvisejících s výskytem sociálně patologických jevů,
- systémové zavádění etické a právní výchovy, výchovy ke zdravému životnímu stylu aj. oblastí preventivní výchovy do výuky jednotlivých předmětů, ve kterých ji lze uplatnit,

- uplatňování různých forem a metod působení na jednotlivce a skupiny dětí a mládeže zaměřeného na podporu rozvoje jejich osobnosti a sociálního chování,
- vytváření podmínek pro smysluplné využití volného času dětí a mládeže,
- spolupráce s rodiči a osvětová činnost pro rodiče v oblasti zdravého životního stylu a v oblasti prevence problémů ve vývoji a výchově dětí a mládeže,
- průběžné sledování konkrétních podmínek a situace ve škole nebo školském zařízení z hlediska rizik výskytu sociálně patologických jevů a uplatňování různých forem a metod umožňujících včasné zachycení ohrožených dětí a mladistvých,
- diferencované uplatňování preventivních aktivit a programů speciálně zaměřených na jednotlivé rizikové skupiny dětí a mládeže,
- poskytování poradenských služeb školního metodika prevence a výchovného poradce žákům a jejich rodičům a zajišťování poradenských služeb specializovaných poradenských a preventivních zařízení pro žáky, rodiče a učitele (MŠMT, 2000).

Minimální preventivní program je pravidelně jednou ročně vyhodnocován. Sledována je celková účinnost minimálního preventivního programu (do jaké míry bylo dosaženo stanovených cílů) i jeho průběh (jak program postupoval). Měřena je také efektivita jednotlivých aktivit, které byly v rámci minimálního preventivního programu realizovány (MŠMT, 2000).

3 PREVENCE – VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Prevence je velmi široký pojem, na který lze nahlížet z několika hledisek. Z toho důvodu je třeba ho definovat z různých pohledů. Pokud se na tento pojem podíváme z pedagogického hlediska, které je pro náš obor nejdůležitější, můžeme ho vysvětlit jako „soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejm. onemocnění, poškození sociálně-patologickým jevům“ (Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 2009, str. 218). V pedagogickém slovníku jsou uvedeny dva typy prevence: primární prevence a nespecifická prevence. V této definici autor použil termín sociálně-patologický jev, který je v současnosti nahrazován termínem rizikové chování. Termín rizikové chování je podrobněji vysvětlen v kapitole prevence rizikového chování. V psychologickém slovníku je uvedeno, že „prevence je předcházení nežádoucím jevům, nehodám, úrazům, nemocem aj. rozlišuje prevence primární, sekundární, terciální a také prevenci sociální – opatření, jimiž se předchází sociálnímu selhání“ (Hartl, P., Hartlová, H., 2010, str. 450). V sociální pedagogice je též vysvětlován pojem sociální prevence, který znamená předcházení potenciálnímu ohrožení sociálně-patologickými jevy a ochranu před nimi. Dále je rozdělena na prevenci primární, sekundární a terciální (Kraus, B., 2008).

Termín prevence původně pochází z medicínské literatury, kde je vysvětlován jako předcházení nemoci (Vokurka, M., Hugo, J. a kol., 2007). Velký lékařský slovník dále rozlišuje primární prevenci, která je zaměřena proti vzniku nemoci a sekundární prevenci, která se snaží zabránit dalšímu rozvoji nemoci již vzniklé (lekarske.slovniky.cz, 2008).

Prevence je také vymezena jako soustava opatření, která předchází nějakému nežádoucímu jevu, například nemocem, drogovým závislostem, zločinům, nehodám, neúspěchu ve škole, sociálním konfliktům, násilím, ekologickým katastrofám a podobně. Pojem prevence se také vyskytuje v oblasti práva, dopravy, sociální politiky nebo zemědělství (cs.wikipedia.org, 2001).

Cílem prevence je tedy celková ochrana společnosti. Obsah prevence má naučit jedince, jak se vyrovnat s problémy a jakým způsobem je řešit, popřípadě jak je možné jim předcházet.

3.1 Typy prevence

Prevenci lze rozdělit několika způsoby do určitých skupin. Obecně se prevence dělí na školní, zdravotnickou a prevenci kriminality. Žádná ze zmíněných druhů prevence by samostatně nefungovala, všechny se prolínají a tvoří jeden systém.

Primární prevence v rámci předškolního vzdělávání není jasně vymezena. V dostupných dokumentech, kde je primární prevence rizikového chování ve vztahu k předškolnímu vzdělávání zmíněna, je uvedena pouze prevence primární, z toho důvodu, že děti v tomto věku nejsou zatím rizikovým chováním zasaženy. Jedinou prevencí, kterou tedy lze provádět, je prevence primární, jejímž úkolem je vzniku rizik zabránit nebo je v co nejvyšší možné míře minimalizovat. Primární prevence je nezbytnou součástí předcházení sociálně-patologickým jevům a poškození (Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 2009). Ta se dále rozděluje na prevenci nespecifickou a specifickou. Další členění specifické primární prevence je na všeobecnou, selektivní a indikovanou (Nevoralová, M., 2011).

3.1.1 Nespecifická primární prevence

Nespecifická prevence zahrnuje aktivity, které nemají přímou souvislost s rizikovým chováním a aktivity, které napomáhají snižovat riziko vzniku a rozvoje rizikového chování. Lze sem zařadit i aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování si pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání volného času, například různé volnočasové aktivity či sportovní a zájmové aktivity. Během těchto činností jsou jedinci vedeni k dodržování určitých sociálních pravidel, k odpovědnosti za sebe a své jednání (www.ostrovzl.cz, 1999). Programy zaměřující se na nespecifickou prevenci by mohly existovat nezávisle na vzniku rizikového chování, neboť působí obecně, nikoliv konkrétně. Nespecifická prevence by se neměla zanedbávat, protože je nejdůležitější. V mateřských školách je nespecifická prevence prováděna během každodenního života neustále. Ve vztahu k nespecifické prevenci je zásadní spolupráce s rodiči jak ve škole, tak mimo ni.

3.1.2 Specifická primární prevence

Specifická prevence zahrnuje preventivní programy a aktivity, které jsou zaměřené na konkrétní problematiku – například šikana, zdravý životní styl nebo rizikové chování v dopravě (Nevoralová, M., 2011; www.ostrovzl.cz, 1999). Specifická prevence je prováděna především formou různých projektů. Tyto projekty by nevznikaly, kdyby se ve společnosti neobjevovalo rizikové chování. Každý program a projekt specifické primární prevence se zaměřuje na danou problematiku a snaží se předejít rizikovému chování, které se v ní může vyskytnout.

„Za specifickou primární prevencí rizikového chování považujeme takové aktivity a programy, které jsou úzce zaměřeny právě na některou z konkrétních forem rizikového chování.“ (Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.). 2010. Str. 25).

Ačkoli existuje velká nabídka aktivit, které jsou nabízeny, často se stává pro oslovenou skupinu společnosti nedostupnou. Důvodem nemusí být jen finanční prostředky, ale může to být tělesný handicap nebo jen nezájem.

3.1.2.1 Všeobecná primární prevence

Všeobecná primární prevence je zaměřena na celou populaci dětí a mládeže bez ohledu na to, o jaké rizikové chování se jedná. Cílem všeobecné prevence je předejít výskytu rizikového chování. Prevence je prováděna pomocí různých preventivních metod a programů (Nevoralová, M., 2011). Významnou roli u tohoto typu prevence hraje spolupráce rodičů a komunity se školou. Do všeobecné prevence spadají programy pro větší počet osob, což může být například školní třída (www.prevence-info.cz, 2010).

3.1.2.2 Selektivní primární prevence

„Selektivní primární prevence je zacílena na ohrožené skupiny, u kterých lze předpokládat zvýšenou možnost rizikového chování, není poskytována plošně všem dětem.“ (Příbylová, M., 2008. str. 14-15).

Prevence se zaměřuje na jedince, u nichž lze rizikové chování identifikovat na základě biologických, sociálních, psychologických či environmentálních rizikových faktorů, které s rizikovým chováním souvisí. Dále se lze zaměřit na věk, pohlaví, rodinnou anamnézu nebo místo bydliště. Zmiňované programy pracují většinou s menšími skupinami dětí nebo jednotlivci (Nevoralová, M., 2011).

3.1.2.3 Indikovaná primární prevence

„Prevence indikovaná se zabývá již vzniklými potížemi např. ve třídě mateřské školy. Je zacílena na ohrožené jedince, kteří vykazují známky rizikového chování (nezdravé vztahy ve třídě).“ (Příbylová, M., 2008. str. 14-15).

Prevence se soustředí na jedince, u nichž je zvýšené riziko výskytu rizikového chování nebo jedince, u kterých se objevují první projevy rizikového chování. Snahou programů je včas podchytit problém, zvolit potřebné intervence a nezbytně je zahájit. Tato úroveň prevence nezbytně vyžaduje speciální vzdělání pro práci s prevencí (Nevoralová, M., 2011).

3.2 Prevence rizikového chování

„Za prevenci rizikového chování považujeme jakékoli typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.“ (Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.). 2010. str. 24).

Pokud se u dětí objevuje některý typ rizikového chování, málokdy se vyskytuje samostatně. Většinou je vázáno několik typů najednou, rizikové chování se navzájem ovlivňuje. V případě vyskytujícího se rizikového chování je důležitá spolupráce školy, rodičů, odborníků a různých institucí. Pouze v případě této spolupráce se již prokazatelné problémy dají efektivně řešit.

3.3 Účastníci prevence

Prevence je v základní linii rozdělena na prevenci nespecifickou a specifickou. Nespecifická prevence je prováděna učitelkami mateřských škol každý den během jejich vzdělávacího působení na děti. Snad v každé mateřské škole si děti povídají o tom, co je zdravé, co nezdravé, jak se správně chovat při pohybu kolem silnice, jak si střežit své zdraví nebo jak se vyvarovat různým úrazům. Hlavními účastníky nespecifické prevence je rodina, ze které dítě čerpá veškeré vzory chování. Dále také škola, jelikož je to instituce, ve které dítě tráví velké množství času. A v řadě poslední vrstevníci, protože s nimi dítě celé své dětství vyrůstá.

Nespecifická prevence je obsažena ve většině činností, které učitelky během dne dětem nabízejí. Patří sem prosociální chování, které v dětech pěstuje pozitivní sociální vztahy a učí je dodržovat určitá společenská pravidla, správný vzor učitelky nebo vhodný denní režim, který je pro správný vývoj dítěte nepostradatelný. Pedagogové využívají ve školách různé techniky, které na první pohled nemusí mít charakter preventivních aktivit. Mezi nejčastější patří pohádky či různé motivační příběhy, básničky, písničky nebo hry.

Na prevenci specifické se již podílí odborníci například různé školské a sociální instituce – domy dětí a mládeže, pedagogicko-psychologické poradny. Dalšími účastníky specifické prevence mohou být lékaři, městští či dopravní policisté, hasiči, vyškolení pedagogové či jiné zájmové organizace.

Specifická prevence může být prováděna různými formami, jako jsou například besedy, semináře či přednášky. V mateřských školách nejsou tyto formy vyhledávané, jelikož nejsou pro děti příliš zajímavé. Pro předškolní děti jsou v tomto věku přínosnější

exkurze v podobě návštěvy například hasičské zbrojnice, ukázky sanitárního vozu, či návštěvy environmentálního centra. Ve spolupráci s policisty bývají často organizovány dny na dopravních hřištích, kdy se děti učí většinou formou hry dodržovat pravidla silničního provozu, světelnou signalizaci nebo dopravní značky.

4 PREVENCE V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Jak již bylo zmíněno, prevence v mateřské škole může být specifická nebo nspecifická. Nspecifickou prevenci si organizují a realizují převážně sami pedagogové, na specifickou prevenci se zaměřují organizace, které se této problematice přímo věnují.

Mezi školská zařízení provádějící preventivní programy patří pedagogicko-psychologické poradny, poradenská centra, školní inspekce, MŠMT a jiné. Preventivní programy pro děti předškolního věku spadají nejčastěji do tzv. programů nspecifické primární prevence. To znamená, že se děti dozvídají elementární poznatky o zdraví a nemoci, o zdravém a nezdravém životním stylu, o tom, jak se vyvarovat nebezpečným situacím, popřípadě jak je řešit pokud nastanou, navazovat kladné sociální vztahy v blízkém okolí i mimo něj. Základem programů je, aby děti pochopily smysl toho, co je má program naučit. Vše probíhá nenásilně, v souladu s věkem dětí a jejich rozumovými schopnostmi. Děti se pomocí her, příběhů a pohádek učí pečovat o své zdraví, učí se o pravidlech okolního světa a sociálních vztazích.

Preventivní programy pro předškolní věk jsou důležité nejen proto, že mají za úkol naučit dítě, co je pro jeho celkový zdravý způsob života správné a nezbytné, ale jsou také zaměřeny na formování osobnosti. Během těchto let si dítě osvojuje základní postoje a sociální chování, které bude uplatňovat po celý život. Preventivní působení ale nenáleží pouze preventivním programům, ale i mateřské škole jako takové.

Mateřská škola a pedagogové v ní formou nspecifické prevence seznamují děti s veškerými pravidly, postoji a chováním, které je pro ně a jejich budoucí život důležité. Učitelky by měly být dětem vzorem, díky nim by děti měly vědět, co je správné a co ne, co je zdravé, co dělat mohou a čeho by se naopak měly vyvarovat.

Hlavním rozdílem mezi preventivními programy a nspecifickou prevencí prováděnou pedagogy je tedy to, že programy se věnují konkrétně nějaké problematice a bývají krátkodobější, kdežto učitelky ve školce děti seznamují nenásilně a kontinuálně se vším, co děti budou během celého svého života uplatňovat.

4.1 Požadavky kladené na preventivní programy

Prevence rizikového chování nabízí mnoho programů, avšak ne všechny je nutné provádět plošně a se všemi cílovými skupinami. Z toho důvodu je nutné formulovat standardy, které by preventivní programy a aktivity měly splňovat, pokud má být jejich působení účinné (Běhounková, L. a kol., 2013).

„Standardy kvality preventivních programů (MŠMT, 2005) je taxativně uvádějí pro oblast prevence užívání návykových látek, nicméně se jedná o kritéria natolik obecná, že je můžeme přenést také na jiné oblasti rizikového chování. Podle MŠMT (MŠMT, 2005) by preventivní programy na školách měly splňovat minimálně tyto požadavky:“ (Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.). 2010. str. 39-41).

- komplexnost a kombinace mnohočetných strategií,
- kontinuita působení a systematičnost plánování,
- cílenost a adekvátnost informací i forem působení,
- včasný začátek preventivních aktivit, ideálně již v předškolním věku,
- pozitivní orientace primární prevence a demonstrace konkrétních alternativ,
- využití „KAB“ modelu,
- využití „peer“ prvku, důraz na interakci a aktivní zapojení,
- denormalizace,
- podpora protektivních faktorů ve společnosti,
- nepoužívání neúčinných prostředků.

Preventivní programy by v první řadě měly odpovídat věku jedince, dále by na sebe měly navazovat a doplňovat se. Preventivní působení musí být systematické a dlouhodobé, protože jedině tehdy je efektivní. Je nezbytné, aby byl u každého programu zohledněn věk, míra rizikovosti, úroveň vědomostí, sociokulturní zázemí, etnická příslušnost, postoje dané skupiny ke konkrétní formě rizikového chování a charakteristiky místního společenství. K preventivním programům se váže i podpora

zdravého životního stylu, vytvoření sociálního klimatu, které je co nejméně příznivé k podpoře rizikového chování a prostředí, které je podpůrné a pečující (Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.), 2010).

Podstatná je u preventivních programů jejich měřitelnost, to znamená, zda je možné změřit efektivitu programu. Metodici a učitelé provádějící prevenci by měli být vnímáni jako pomáhající. Nejúčinnější primární prevencí je pro dítě kvalitní využití volného času (pestrá škála zájmových kroužků, ZUŠ, skaut). Dítě by se nemělo nudit a mělo by mít co nejvíce znesnadněný přístup k tabákovým výrobkům, alkoholu a drogám.

Primární prevence je z velké části systematicky realizována až na druhém stupni základních škol a to je jeden z problémů, proč bývá neúčinná. Jednoznačně se ukazuje, že čím dříve se s prevencí začíná, tím je ve výsledku efektivnější.

4.2 PREVENTIVNÍ AKTIVITY

Základním kamenem preventivního působení zůstávají programy nespecifické primární prevence, avšak, ve společnosti jsou a budou i jedinci, kteří vyžadují specifické podpůrné programy, které jim umožňují vyrovnat se se svým hendikepem a zabránit jejich vyčlenění z běžné společnosti. Tyto programy musí odpovídat jejich problémům a potřebám, což znamená, že pomoc musí být dostatečně specifická, aby byla skutečně účinná. Takovou formu pomoci označujeme termínem programy specifické selektivní a indikované primární prevence (Běhouňková, L. a kol., 2013).

4.2.1 Primární nespecifická prevence

Primární nespecifická prevence je realizována pedagogy v mateřských školách během celého výchovného a vzdělávacího působení. Nespecifická prevence se může pohybovat od dobrého vychování, ke kterému patří pozdrav a poděkování, přes hygienické návyky, práci s nůžkami, pohybu na zahradě i mimo ni až po hry

s prosociální tematikou či posilování kladných sociálních vztahů. Ačkoliv mnoho z mateřských škol nemá nijak prevenci zahrnutou ve školních nebo třídních vzdělávacích programech, každá ji provádí, ať už vědomě či nevědomě. Nеспецифická prevence je nepostradatelnou součástí nejen života dětí, ale každého z nás.

4.2.2 Programy a projekty nespecifické primární prevence

Těmito programy a projekty jsou myšleny veškeré aktivity, které snižují možnost vzniku sociálně patologického chování. Programy nespecifické primární prevence by existovaly a byly funkční i bez závislosti na tom, zda by se rizikové chování ve společnosti objevovalo či nikoliv.

Program Škola podporující zdraví

Program určený pro předškolní vzdělávání, který je garantovaný Státním zdravotním ústavem (SZÚ). Filosofie a program Školy podporující zdraví je zcela v souladu s principy prevence sociálně patologických jevů v resortu školství, i když jde samozřejmě nad její rámec (MŠMT, n. d.). Tento program sdružuje školy, které vnímají zdraví jako výsledek vzájemně působících faktorů bio – psycho – sociálních, tzv. holistické pojetí zdraví, které odpovídá i pojetí WHO (Světová zdravotnická organizace). Školy se snaží tyto faktory rozvinout pomocí respektu k přirozeným potřebám jednotlivce, podporou komunikace, spolupráce, důrazem na odpovědnost k vlastnímu zdraví a rozvíjením životních kompetencí všech členů školního společenství (www.szu.cz, 2007). Zdravý životní styl a chování, které zdraví podporují, je třeba vytvářet již v předškolním věku dítěte, kdy se postoje a návyky upevňují nejtrvaleji. Nejsnazším způsobem, jakým je možné v dětech tyto návyky vytvořit, je spontánní, prožitkové učení. Hlavním cílem výchovy ke zdraví je to, aby zdraví prolínalo celý proces výchovy a vzdělávání.

Havlínová M. (1998, s. 32) uvádí přehledné shrnutí činností školy podporující zdraví v porovnání s činnostmi probíhajícími během tradiční zdravotní výchovy. Zde jsou vypsány pouze činnosti týkající se školy podporující zdraví. Škola:

- zaujímá širší pohled obsahující veškeré aspekty života školy a jejích vztahů ke komunitě,
- zakládá si na modelu zdraví, v němž je zahrnuta vzájemná podmíněnost aspektů tělesných, duševních, sociálních a životního prostředí,
- je zaměřena na spoluúčast žáků v rámci metod rozvíjejících žákovské dovednosti,
- bere v potaz širší rozsah vlivů na zdraví žáků a v souvislosti s nimi bere do úvahy dosavadní přesvědčení, hodnoty a postoje žáků,
- akceptuje, že mnohé dovednosti a postupy jsou společné pro všechny zdravotní problémy a že by mohly být předem připravovány ve školních osnovách,
- hledí na vývoj pozitivního sebepojetí a rozvoj jedinců, kteří přejímají kontrolu nad svými životy jako na jeden ze základních bodů podpory zdraví.
- Fyzické prostředí školy má význam estetický, přičemž jeho fyziologické dopady mají vliv na žáky a pedagogický sbor.
- Podpora zdraví v pedagogickém sboru je považována za závažný problém.
- Podpora rodičů a spolupráce s nimi je považována za hlavní bod činnosti školy podporující zdraví.
- Na školní zdravotní službu je nahlíženo ze širší perspektivy (záchyt a prevence nemocí), snaží se aktivně zařadit tyto služby do kurikula ke zdraví a pomáhá žákům stát se vědomými uživateli zdravotních služeb.

Zdravá mateřská škola

Projekt Zdravá mateřská škola (ZMŠ) je součástí projektu Škola podporující zdraví, avšak konkrétněji se zaměřuje na předškolní věk. Program vznikl za účelem vytvoření představy ve společnosti o východiscích, zásadách, cílech a prostředcích podpory zdraví v mateřských školách. Úkolem projektu je přispět k tvorbě takových podmínek

ve školách, které zajistí dětem dostatečnou tělesnou, společenskou i psychickou pohodu po dobu jejich pobytu v mateřské škole. Dále vede děti ke zdravému životnímu stylu a správným návykům. Filosofii školy je – podpora všeho zdravého a vyloučení nezdravých elementů. Výchova ke zdravému životnímu stylu má smysl pouze tehdy, je-li v ní současně aplikováno vše, co je zdraví prospěšné a vyloučeno to, co zdraví škodí (Havlínová a kol., 1995).

„Být „Zdravou školou“ znamená:

- *zbavit školu stresu a strachu;*
- *vytvářet klidné a příjemné prostředí pro práci i relaxaci;*
- *dávat přednost dovednostem a návykům před memorováním a drilem;*
- *chybu vnímat jako jeden ze stupňů učení společně s ostatními metodami;*
- *vytvářet zdravý názor na život a svět kolem sebe;*
- *naučit se pracovat i odpočívat;*
- *zaujímat zdravé postoje v jednání.“* (Havlínová, M. (ed.), Kopřiva, P., Mayer, I.,

Vildová, Z. a kolektiv. 1998. str. 256).

Zdravé mateřské školy se řídí zásadami, které vyplývají ze vzájemného působení mezi dítětem, jeho rodinou, mateřskou školou, legislativním rámcem, obcí, společností a přírodou:

1. Škola vytváří podmínky pro pohodu a zdraví – škola chápe pohodu jako pocit zdraví, která je výsledkem dětské pohody v oblasti tělesné, duševní a společenské. Jejím hlavním úkolem je uspokojovat a respektovat individuální potřeby dětí, v podobném smyslu pečovat o učitelky a rodiče. Umožňuje prostor, čas a prostředky pro dětskou spontánní hru. Snaží se chránit a posilovat organismus dítěte. Pečuje o zdravou výživu, která je zdrojem růstu a vývoje. Respektuje a podporuje specifický duševní vývoj předškolního dítěte. Sociální klima je založeno na pocitu důvěry, empatie a solidarity. Zajišťuje pravidla uspořádání života a dne, díky nimž děti žijí v rytmickém řádu. Nabízí dětem podnětné, vstřícné, estetické a hygienicky nezávadné prostředí.

2. Škola vychovává ke zdravému životnímu stylu – vychovává dítě k tomu, aby se stalo člověkem, pro něž je zdraví nenahraditelnou hodnotou. Vychovává dítě ke zdravému životnímu stylu způsoby, které jsou pro děti naprosto přirozené (experiment, prožitek).
3. Při realizaci projektu ZMŠ se MŠ opírá o sociální a odborné partnery a spolupracuje s nimi – mateřskou školu a rodinu rozvíjí jako nejsilnější prostředí účinnosti projektu podporující zdraví. Praktikuje styl řízení, který je založen na spolupráci všech zúčastněných. Škola spoléhá na učitelku, která je příkladným vzorem dětem svými kladnými postoji ke zdraví a zdravému životnímu stylu. Je součástí obce, účastní se na jejím rozvoji a kladnými vztahy ve škole přispívá k celkovému kladnému společenskému klimatu obce. Usiluje o spolupráci s okolními školami, neboť považuje za důležitý plynulý přechod ze školy mateřské do 1. ročníku školy základní (Havlínová a kol., 1995).

Kurikulum podpory zdraví v MŠ

Kurikulum vychází ze vzdělávací a kurikulární strategie státu a z dřívějších verzí rámcového programu podpory zdraví v MŠ. Na základě tohoto kurikula si každá škola tvoří své školní kurikulum a následně, v návaznosti na něj, kurikulum třídní. Kurikulum podpory zdraví splňuje svým pojetím veškeré požadavky Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Výsledkem kurikula by mělo být celoživotní vzdělávání směřované k charakteru člověka, který podporuje své zdraví (Havlínová, M., 2008).

Kurikulum si klade za cíl naučit děti a mladé lidi pojímat zdraví jako hodnotu, díky níž člověk může vést plnohodnotný život. K dosažení tohoto cíle musí být lidé vybaveni těmito kompetencemi (Havlínová M., 2008):

- Rozumí holistickému pojetí zdraví, pojmům, které podporují zdraví a prevenci nemocí – ví, co znamená zdraví/nemoc v rámci vzájemného působení složek ovlivňujících lidské bytosti (biologické, interpersonální,

sociálně-kulturní, environmentální). Rozumí pojmům vztahujícím se k podpoře zdraví a prevenci nemocí a umí získat nutné informace o zdraví a metodách, které ho podporují.

- Uvědomuje si, že zdraví je prioritní hodnotou – přijímá svůj systém hodnot a přesvědčení, které dává do souvislostí se zdravím svým, ostatních lidí, společnosti a přírody.
- Dovede řešit problémy a řeší je – volí mezi několika možnostmi, vybírá způsob řešení, řídí a plánuje svůj život, počítá s osobním rozvojem a celoživotním vzděláváním.
- Má vyvinutou odpovědnost za vlastní chování a způsob života – dokáže se chovat tak, aby bylo jeho zdraví zlepšováno a rizika onemocnění byla co nejnižší. Bere v úvahu své osobní možnosti a omezení a v rámci podpory zdraví se snaží dosahovat svých osobních limitů.
- Posiluje duševní odolnost – ovládá a zná techniky duševní hygieny, umí se vyrovnat se stresem a posiluje svou duševní odolnost.
- Ovládá dovednosti komunikace a spolupráce – používá je ve svém blízkém i širokém okolí k vytváření pohody i k šíření myšlenek podpory zdraví.
- Aktivně se spolupodílí na tvorbě podmínek a prostředí pro zdraví všech – spolupodílí se díky svým prostředkům a silám na tvorbě podmínek a prostředí pro zdraví nejen své, ale i rodiny, komunity, společnosti, lidstva, přírody a planety.

4.2.3 Programy a projekty specifické primární prevence

Mezi tyto programy a projekty se řadí aktivity, které se specificky zaměřují na určitou formu sociálně patologického chování. Přednostně se tedy zaměřují na předcházení vzniku daného rizikového chování.

Program Zdravá abeceda

Program vznikl za účelem co nejvíce omezit problematiku obezity mezi dětmi. Cílem metodiky je vybavit děti kompetencemi pro zdravé rozhodování v oblastech, které ovlivňují jejich dlouhodobé zdraví. K úspěchu je však potřeba podpora dospělých, kteří mají důležitou roli jak ve vývoji dětí, tak v jejich životě. Program Zdravá abeceda systematicky podporuje návyky pro zdravý životní styl a co je důležité, pracuje se zpětnou vazbou. Semináře zdravé abecedy pro učitele mateřských škol jsou opatřené akreditací MŠMT ČR (www.zdrava-abeceda.cz, 2014).

Nekuřátka

Program je určený pro předškolní děti a děti mladšího školního věku. Společně se stránkou bezcigaret.cz tvoří Českou koalici proti tabáku, o.s. V programu děti provází kuřátka, která seznamují se světem kuřáka i nekuřáka. Na webových stránkách se mohou děti dozvědět vše ohledně kouření – co obsahuje kouř, jaké má kouření zdravotní následky. Informace, které jsou dětem podány, jsou přizpůsobené jejich věkové kategorii (www.nekuratka.cz, 2014).

Projekt Zdravý úsměv

Program vznikl za spolupráce Stomatologické kliniky FN v Hradci Králové a Česko-slovensko-švýcarské lékařské společnosti roku 1999. Cílem projektu je naučit děti předškolního a školního věku správné technice čištění chrupu, obecné péči o orální zdraví a celoživotní péči o dutinu ústní. V posledních letech získává program více a více příznivců, jelikož se výskyt zubního kazu zvýšil (www.zdravy-usmev.eu, 2010).

Projekt Bezpečná školka

Projekt spadá pod společnost Goodyear Dunlop Czech Tires. Projekt je zaměřen na zvýšení bezpečnosti dětí z mateřských škol v rámci silničního provozu. Cílem projektu je seznámit děti s bezpečným chováním v silničním provozu, avšak hlavním posláním je vybavení mateřských škol reflexními vestami (www.predskolaci.cz, 2011).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝCHODISKA PRAKTICKÉ ČÁSTI PRÁCE

Praktická část práce se snaží ukázat, jak učitelky a ředitelky nahlízejí na prevenci rizikového chování a jaké metody, programy a projekty využívají k realizaci preventivních aktivit v této oblasti. V souladu s tímto cílem byl formulován výzkumný problém a stanoveny výzkumné otázky. Ve vztahu k cíli byl použitý smíšený výzkumný přístup. Jsou zde popsány také metody, kterými byla získávána výzkumná data, tedy rozhovor a dotazník. V závěru praktické části práce jsou shrnuty výsledky šetření.

5.1 Hlavní cíle šetření

Hlavním cílem šetření je zjistit, zda se učitelky a ředitelky vybraných mateřských škol zabývají prevencí rizikového chování v předškolním věku a následně jakými metodami, programy a projekty realizují preventivní opatření rizikového chování ve třídách. Vedlejším cílem je zjistit, zda považují pedagogové působící v mateřských školách prevenci rizikového chování za důležitou a s jakým typem rizikového chování se ve školách potýkají nejčastěji.

5.2 Výzkumné otázky

VO 1: Zabývají se učitelky a ředitelky mateřských škol primární prevencí rizikového chování a v jakém rozsahu?

VO 2: Jaké metody, projekty, programy používají pro prevenci rizikového chování učitelky při konkrétní práci s dětmi?

VO 3: Jaký význam přikládají učitelky a ředitelky primární prevenci rizikového chování v mateřských školách?

5.3 Metody šetření

Pro realizaci praktické části bakalářské práce jsme zvolili smíšený výzkumný přístup. Nástrojem kvantitativního výzkumného šetření je dotazník, zatímco ke kvalitativnímu výzkumu je používán rozhovor (Švaříček, R., 2007).

Jak píše Žumárová (2011, str. 75): „*Smíšený výzkum je definován jako obecný přístup, v němž se míchají kvantitativní a kvalitativní metody, techniky nebo paradigmaty v rámci jedné studie, výzkumu.*“

Průzkum byl proveden na základě smíšeného modelu, kdy bylo v jednotlivých fázích výzkumného šetření využito kvalitativního i kvantitativního přístupu. Nejprve byly provedeny polostrukturované rozhovory, následně byly rozdány dotazníky.

Postup smíšeného výzkumného šetření byl následující:

V úvodní části šetření jsme zvolili zkoumané téma a formulovali výzkumné otázky, které se ho úzce týkají. Dalším krokem byly rozhovory s odborníky, kteří se zabývají touto problematikou. Sbírala jsem data, která jsem analyzovala a poté vyhodnotila. Během rozhovorů jsem některé otázky pozměnila, vyškrtla nebo naopak doplnila. Byla využita metoda individuálního polostrukturovaného rozhovoru.

Nejprve jsem provedla rozhovor s panem Mgr. Pavlem Váchou, ředitelem pedagogicko-psychologické poradny v Českých Budějovicích, následně s panem Mgr. Pavlem Pípalem, který je okresním metodikem prevence kriminality v obci Český Krumlov. Díky rozhovoru s nimi jsem se dozvěděla spoustu zajímavých informací, které pro mě byly velmi cenné a které jsem použila pro rozhovory s ředitelkami mateřských škol a dotazníky připravovaných pro učitelky v nich působících. Byly to především informace týkající se prevence rizikového chování v předškolním věku a její realizace. Přesné znění otázek, které byly kladeny, jsou uvedeny v příloze č. 1. Otázky, které v těchto rozhovorech byly důležité, jsou tyto:

V jakých konkrétních oblastech považujete prevenci rizikového chování v mateřských školách za nezbytnou?

Myslíte si, že je komunikace s dětmi předškolního věku na téma alkohol a kouření předčasná?

Co je třeba u preventivních programů pro děti v mateřských školách zajistit, aby byly efektivní?

Je primární prevence rizikového chování realizována pedagogy v MŠ dostatečná?

Jsou podle Vás pedagogové mateřských škol ohledně této problematiky v rámci dosaženého vzdělání dostatečně kompetentní?

K rozhovorům pro ředitelky mateřských škol jsme připravili celkem osmnáct otázek. Za nejdůležitější a pro výzkum klíčové považují tyto:

Jak je ve Vašem školním vzdělávacím programu zahrnuta otázka prevence rizikového chování u dětí?

Jaké preventivní aktivity realizujete na základě Vašeho ŠVP? Jak probíhají?

Jak zajišťujete, aby preventivní aktivity realizované ve Vaší MŠ, byly efektivní?

Myslíte si, že je vhodné začínat s prevencí rizikového chování již v MŠ? Z jakého důvodu ji považujete za důležitou?

S jakým typem rizikového chování u dětí se Vaše mateřská škola setkává nejčastěji?

Přesné znění otázek použitých v rozhovorech jsou uvedeny v příloze č. 2.

V poslední řadě byl učitelkám vyučujícím ve vybraných mateřských školách rozdán dotazník obsahující šest otázek. Jeho přesné znění je uvedeno v příloze č. 3.

Vyhodnocení výzkumu je slovní komentář a zhodnocení výzkumných otázek. Vyhodnocení výzkumných otázek je zvlášť pro ředitelky, kde metodou kódováním rozhovoru data slovně komentují, a zvlášť pro dotazníky, kde je shrnutí odpovědí pomocí grafů.

5.4 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem se stali dva metodici prevence rizikového chování z jižních Čech, dále pět mateřských škol rovněž z této oblasti. Metodiky prevence jsme vybrali z toho důvodu, že se pohybují právě v našem regionu. Telefonicky jsme je oslovili a požádali o krátký rozhovor. Mateřské školy jsme zvolili na základě zkušeností z průběžných pedagogických praxí, kdy jsme oslovili vedoucí pracovníky těchto školských zařízení s žádostí o poskytnutí rozhovoru a následného vyplnění dotazníků jejich pedagogy.

5.4.1 Metodici prevence

Prvním dotazovaným byl Mgr. Pavel Vácha, ředitel pedagogicko-psychologické poradny v Českých Budějovicích.

Následovalo dotazování Mgr. Pavla Pípala, zaměstnance Městské policie Český Krumlov, který je okresním metodikem prevence kriminality.

5.4.2 Mateřské školy

V každé mateřské škole, jež byla zvolena do výzkumného souboru, byl proveden rozhovor s vedoucím pracovníkem. Na základě dat získaných z rozhovorů byl sestaven dotazník, který byl následně vyplněn všemi učitelkami, které v těchto mateřských školách působí. Dotazovaných respondentů bylo celkem 31.

Mateřská škola 1

Mateřská škola je státní, nachází se v centru města, avšak v její těsné blízkosti je prostorná zahrada, kde mají děti dostatečnou možnost pohybu. Zahrada i škola jsou hezky vybavené, děti mají dostatek příležitostí se libovolně seberealizovat. Kapacita mateřské školy je 56 dětí, přičemž jsou děti rozděleny do dvou tříd. Prostředí mateřské školy je velice vstřícné a přátelské.

Mateřská škola 2

Mateřská škola se nachází ve velmi pěkném a klidném prostředí obce. Jedná se o vesnickou školku s rozsáhlou zahradou, na které je mnoho dřevěných prolézaček. V blízkosti školky je les, kde se děti často pohybují. Dvě třídy jsou odděleny samostatně, poslední třída je v budově Základní školy, k jejímuž komplexu Mateřská škola náleží.

Mateřská škola 3

Katolická mateřská škola v centru města. Ke škole náleží prostorná zahrada, která je rozdělena do různých oddělení (dopravní hřiště aj.), avšak děti se mohou libovolně pohybovat všude. Škola má kapacitu 51 dětí, provozují ji sestry z kláštera, ve kterém se škola nachází. Škola se snaží o harmonický rozvoj osobnosti dětí, rozvíjí kladné vztahy mezi dětmi a vede je ke křesťanskému duchu. Děti jsou rozděleny do tří tříd, přičemž do dvou z nich jsou integrovány děti s různým postižením a jedna třída je pouze pro děti s handicapem.

Mateřská škola 4

Mateřská škola se rozprostírá nedaleko Českého Krumlova na travnatém pozemku, ke kterému náleží kus vlastního lesa. Pozemek je téměř ze všech stran ohraničen lesem a nabízí krásný výhled do krajiny. Hlavním zázemím školky je zateplená mongolská jurta s kamny na dřevo, která je využívána především v nepříznivém počasí a k odpolednímu odpočinku. Na pozemku školy se pohybují zvířata, která jsou její

součástí (ovce, pes). Denní provoz probíhá maximálně v počtu 15ti dětí, které mají na starost 2 pedagogové.

Mateřská škola 5

Jedná se o velkou mateřskou školu v centru města, která je rozdělena do šesti tříd. Celkové prostory školy i zahrady jsou velmi prostorné, zahrada je rozdělena na dvě části budovou školy. Vnitřní i venkovní prostředí je velice pestré, kdy si děti mají z čeho vybírat. Mateřská škola zařazuje do vzdělávání a výchovy dětí prvky waldorfské školy (rituály, slavnosti aj.).

5.5 Sběr dat

Výzkumné šetření probíhalo následovně: nejprve jsem provedla rozhovor se specialistou na prevenci rizikového chování – protidrogovým koordinátorem, který publikuje různé odborné články v problematice drogových a nedrogových závislostí. Od roku 2008 se věnuje občanskému sdružení Pyramidas, jenž bylo založeno za účelem realizace efektivní, komplexní a kontinuální primární prevence. Další rozhovor proběhl s okresním metodikem prevence kriminality, který působí ve školských zařízeních od mateřských škol až po školy střední v okrese Český Krumlov. Věnuje se problematice zaměřené na rizikové chování v dopravě, rasismus, extremismus, drogovou závislost, alkohol, tabákové výrobky a podobně. Rozhovory jsem následně pro zajímavost porovnávala v rámci otázek, které jsem stanovila za stěžejní.

Dále jsem provedla individuální polostrukturovaný rozhovor v pěti mateřských školách, které jsem si zvolila na základě jejich odlišnosti, buďto podle jejich umístění nebo zaměření vzdělávání. Celkem jsem měla připravených osmnáct otázek, které jsem podle potřeby rozšiřovala doplňujícími otázkami nebo úplně vynechala, protože odpověď na ně vyplynula z otázek, které již byly zodpovězeny. Na začátku byl každý z dotazovaných seznámen s problematikou, které se práce věnuje. Dále jsem se zeptala, zda mohu rozhovor dokumentovat, tedy nahrávat. Všichni oslovení souhlasili. Rozhovory byly příjemné, komunikační partneři byly velice ochotní

a komunikativní. Některé rozhovory byly velice obohacující a obsáhlé, jiné stručné a výstižné. Všechny rozhovory však poskytly potřebné informace k výzkumnému šetření. Nahrané rozhovory jsem následně proškrtala tak, abych využila pouze data, která byla k výzkumu potřebná, a přepsala je. Získaná data jsem zakódovala a slovně vyhodnotila. Následně jsem porovnávala klíčové otázky průzkumu.

Přepis rozhovorů s ředitelem pedagogicko-psychologické poradny České Budějovice a metodikem kriminální prevence je v příloze č. 4. Přepisy rozhovorů s ředitelkami mateřských škol jsou uvedeny v příloze č. 5.

Po zrealizování rozhovorů s odborníky a ředitelkami, jsem ve vybraných mateřských školách rozdala dotazníky, které byly sestaveny na základě již provedených rozhovorů. Dotazník byl sestaven celkem z šesti otázek. Dotazník byl rozdán všem učitelkám ve vybraných mateřských školách.

5.6 Výsledky výzkumného šetření

V první části výsledků uvádím k porovnání rozhovory ředitele pedagogicko-psychologické poradny a metodika prevence kriminality v otázkách, které považuji za zajímavé. V části druhé je uvedeno porovnání odpovědí tázaných ředitelek mateřských škol, na otázky, které jsem označila za prioritní. Následně jsem zhodnotila odpovědi v oblasti výzkumných otázek šetření. V části poslední je uvedena pomocí grafů analýza dat z dotazníků, na které odpovídaly učitelky z vybraných mateřských škol. Dále zde najdeme zhodnocení výzkumných otázek a v závěru jsou celkově zhodnoceny výzkumné otázky, které byly pro práci stanovené jako stěžejní.

5.6.1 Porovnání odpovědí z rozhovorů s odborníky

Otázka č. 1 - V jakých konkrétních oblastech považujete prevenci rizikového chování v mateřských školách za nezbytnou?

Odpovědi na tuto otázku jsou velice odlišné. Mgr. Vácha zastává podle mě objektivnější názor a tím je, že veškeré rizikové chování, které se u dětí objevuje, je postaveno na špatném nastavení kolektivu. Mgr. Pípal se oproti tomu při položení této otázky zaměřil přímo na oblast, ve které se pohybuje. Za nezbytné tedy považuje preventivní opatření v rámci dětí a jejich styku s cizími lidmi, zvířaty či mimořádnými situacemi. Je velice zajímavé, jak se jejich názory liší, i přes to, že se v této oblasti pohybují oba ve stejné míře.

Otázka č. 2 - Myslíte si, že je komunikace s dětmi předškolního věku na téma alkohol a kouření předčasná?

V odpovědi na tuto otázku se oba metodici prevence shodli. Podle obou odborníků je komunikace o těchto návykových látkách v předškolním věku na místě a ba naopak, by ji ještě vyzdvihli. V obou odpovědích se objevilo, že prevence této problematiky je velice důležitá, ale nejdůležitější ze všeho je její uplatňování a podpora především v rodině. Metodici zastávají názor, že pokud nefunguje prevence v rodině, nemůže fungovat nikde.

Otázka č. 3 - Co je na příklad u preventivních programů pro děti v mateřských školách zajistit, aby byly efektivní?

Oba odborníci vyjadřují v rámci této otázky podobný názor a tím je, že program je efektivní, pokud funguje součinnost školy s rodinou a mezi dětmi a člověkem provádějícím prevenci je nějaký vztah. Dalšími faktory, které jsou v odpovědích uvedeny, jsou dlouhodobost, provázanost, návaznost a kontinualita, přičemž nezbytnou podmínkou těchto preventivních programů je věková přiměřenost. Podle Mgr. Pípala je nezbytné, aby byly programy pro děti pochopitelné a srozumitelné. Názorem Mgr. Váchy je, že by programy měly být více prožitkové, protože díky zážitkům si děti uchovávají mnohem více. Oba metodici se shodli na tom, že by se preventivní aktivity měly provádět průběžně a dlouhodobě, nikoliv krátkodobě či ojediněle.

Otázka č. 4 - Je primární prevence rizikového chování realizovaná pedagogy v MŠ dostatečná? Jsou podle Vás pedagogové mateřských škol ohledně této problematiky v rámci dosaženého vzdělání dostatečně kompetentní?

V odpovědích na otázku, zda je primární prevence realizována pedagogy v mateřských školách dostatečná, se odborníci zcela rozcházejí. Mgr. Vácha si je jistý, že dostatečná není. Mgr. Pípal mu oponuje tím, že je přesvědčený o tom, že ano. Také věří tomu, že jsou učitelky dostatečně kompetentní k tomu, aby prevenci ve školách prováděly. S touto odpovědí souhlasí i Mgr. Vácha a pouze ji doplňuje tím, že pedagogové jistě kompetentní jsou, ale pouze vzděláním.

5.6.2 Porovnání odpovědí z rozhovorů s ředitelkami

Nejprve jsem porovnala na základě kódování odpovědi pěti ředitelek v otázkách, které jsem si stanovila za prioritní. Odpovědi jsou zpracované v tabulkách, přičemž jsou rozdělené do různých podoblastí podle toho, o jakou problematiku se ve vybraných otázkách zajímáme.

1. Školní vzdělávací program a preventivní aktivity

Otázka č. 1 - Jak je ve Vašem ŠVP zahrnuta otázka prevence rizikového chování u dětí?

Otázka č. 2 - Jaké preventivní aktivity realizujete na základě Vašeho ŠVP? Jak probíhají?

Prevence rizikového chování ve školním vzdělávacím programu	výchovné programy, spontánní dětské činnosti, v rámci jiných témat, podpora kladných vztahů, není zahrnuta, pravidla, prosociální hry a příběhy, efektivní komunikace, mluvní pozitivismus
Realizace preventivních aktivit na základě ŠVP	environmentální učení, besedy městské policie, divadelní představení týkající se dané problematiky, výlety s rodiči, v rámci jiných témat (tematických bloků), rozpracování aktuální problematiky, pravidla, spolupráce s rodiči
Průběh preventivních aktivit	pěstování bylinek, pohádky, hry, různé činnosti, dobrovolné brigády, slavnosti, písničky, básničky, výtvarné či dramatické hry

Tabulka č. 1

Shrnutí otázek č. 1 a 2

Během svého výzkumného šetření jsem se setkala pouze s jednou mateřskou školou, která nemá prevenci rizikového chování zahrnutou ve školním vzdělávacím programu. Ostatní mateřské školy berou prevenci rizikového chování jako přirozenou součást pedagogického působení na děti, přičemž téměř v každé z vybraných zařízení nalezneme prevenci rizikového chování obsaženou v ŠVP v rámci jiných témat, činností nebo aktivit.

V otázce realizace preventivních aktivit nejvíce mateřských škol využívá formu zařazení prevence v rámci tematického bloku, jelikož žádná z mateřských škol

nemá přímo vypracované okruhy zabývající se touto problematikou. Dvě z pěti mateřských škol u této otázky uvedly, že je pro ně při realizaci preventivních aktivit důležitá spolupráce s rodiči.

Nejčastěji tyto činnosti probíhají metodou her, pohádek, básniček, písniček, přičemž vše zmíněné spadá do nespécifické primární prevence. Dvě z pěti dotazovaných mateřských škol u této otázky uvedly odpověď, která byla specifická pouze pro jejich zařízení. V odpovědích se také objevily slavnosti či dobrovolné brigády.

2. Zajištění efektivnosti preventivních aktivit

Otázka č. 3 - Jak zajišťujete, aby preventivní aktivity realizované ve Vaší MŠ, byly efektivní?

Efektivnost preventivních aktivit	opakování (upevňování), dlouhodobá zkušenost, nezajišťujeme, díky zapálení učitelek, porozumění dětem, pestrá nabídka aktivit a činností (zajímavé aktivity), efektivní komunikace, pozitivní komunikace, prožitkové učení, zábavné a smysluplné činnosti, vyvozování na základě samotné aktivity dětí
--	--

Tabulka č. 2

Shrnutí otázky č. 3

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že každá mateřská škola dává přednost něčemu jinému. Mezi odpovědi, na kterých se shodlo více školek, patří důležitost stálého opakování a upevňování vědomostí a dovedností, a pestrá nabídka zajímavých aktivit a činností, která je dětem nabízena. Pokud činnosti děti baví nebo mají dostatek možností si z činností vybírat, nemusí se u dětí ani rizikové chování objevit. Některé školky zmínily, že používají efektivní a pozitivní komunikaci, což si myslím je obrovské plus. Zástupkyně ředitelky Petra říká: *„Používáme efektivní komunikaci a mluvíme pozitivně. Je to těžké, ale jde to a právě díky tomuhle nám to tady funguje.“* A tak to je. Myslím si, že díky těmto dvěma metodám je určitě výchova a vzdělávání

děti snadnější a příjemnější, ale bohužel není tak snadné se jim naučit. Vřele bych tyto metody doporučovala ve všech mateřských školách a nejen v nich.

3. Vhodnost prevence rizikového chování v MŠ

Otázka č. 4 - Myslíte si, že je vhodné začínat s prevencí rizikového chování již v MŠ? Z jakého důvodu ji považujete za důležitou?

Začátek prevence již v MŠ	ano, ano (u malých dětí to nemá úplně smysl), úplně nutné to není, ano (již doma)
Důvod její důležitosti	nejlepší uchování poznatků a návyků, chování osvojené v této době provází děti celý život, nejnámavější, aby se problémům předcházelo

Tabulka č. 3

Shrnutí otázky č. 4

Všechny mateřské školy kromě jedné, se shodly na tom, že začínat s prevencí již v mateřské škole je vhodné. Vedoucí učitelka vesnické mateřské školy odpověď doplnila tím, že dle ní má prevence smysl až u starších dětí, jelikož ty mladší vnímají tyto informace pouze okrajově. Jedna mateřská škola uvedla, že si myslí, že provádět prevenci v předškolním věku není úplně nutné. Způsobené to bude podle mě tím, že tato mateřská škola má odlišný pohled na rizikové chování jako takové a celkově je tomu přizpůsoben i jejich pedagogický koncept.

4. Nejčastější typ rizikového chování

Otázka č. 5 - S jakým typem rizikového chování u dětí se Vaše mateřská škola setkává nejčastěji?

Nejčastější typ rizikového chování	poruchy chování doprovázené symptomy ADHD, typicky rizikové chování se u nás neobjevuje, sebestřednost, drobná agrese (její náznaky)
---	--

Tabulka č. 4

Shrnutí otázky č. 5

Ve všech mateřských školách se vyskytují alespoň drobné náznaky nějakého rizikového chování, kdy je to nejčastěji drobná agrese. Dle poskytnutých odpovědí se nejhorší typ rizikového chování objevuje v první mateřské škole, kdy je dítě poměrně dost agresivní. Z výzkumného šetření plyne, že se žádná mateřská škola alespoň minimálním projevům rizikového chování nevyhne.

Odpovědi na výzkumné otázky

VO 1: „Zabývají se učitelky a ředitelky mateřských škol primární prevencí rizikového chování a v jakém rozsahu?“

Odpověď je spíše ano. Ve všech mateřských školách, kromě jedné, mají prevenci rizikového chování obsaženou ve školních vzdělávacích programech, v některých i více rozpracovanou v třídních vzdělávacích programech. V mateřské škole, ve které prevence jako taková zakotvena v dokumentech není, jsou pedagogové připraveni jakýkoli problém reaktivně a okamžitě řešit. Dá se tedy říct, že ve všech vybraných zařízeních se prevencí rizikového chování zabývají.

VO 2: „Jaké metody, projekty, programy používají pro prevenci rizikového chování učitelky při konkrétní práci s dětmi?“

Jak již bylo řečeno, podle ředitelky jsou nejčastěji preventivní aktivity zařazeny v tematických blocích, kdy se děti nenásilně a průběžně seznamují s různými riziky, která je mohou potkat. Dále je problematika nejčastěji řešena pomocí pravidel a činností, které děti během dne v mateřské škole dělají (spontánní i řízené činnosti).

VO3: „Jaký význam přikládají učitelky a ředitelky primární prevenci rizikového chování v mateřských školách?“

Víceméně všechny ředitelky se shodly na tom, že je prevence důležitá. Pouze v jedné škole mi bylo řečeno, že prevence v mateřské škole až tak nutná není. Ovšem, pokud se v ní rizikové chování vyskytne, pedagogové vědí, jak se s ním vypořádat.

VO4: „Jaké chování dětí v MŠ by mohlo být dle učitelek považováno za rizikové?“

Mezi nejčastější typ rizikového chování, ač se projevuje pouze v jemných náznacích, je agresivní chování. V některých mateřských školách se projevuje více, v některých méně, ale zřídka nalezeme takovou školu, ve které by rizikové chování nebylo vůbec.

5.6.3 Výsledky dotazníkového šetření

Výzkumným souborem bylo pět mateřských škol, konkrétněji pedagogové, kteří v nich působí. Ve vybraných mateřských školách celkem vyučuje 31 pedagogů. Kapitola uvádí výsledky dotazníkového šetření. Získaná data jsou uvedena pomocí kruhových a sloupcových grafů. Kruhové grafy jsme zvolili z důvodu dobré přehlednosti, sloupcové znázorňují odpovědi u otázek s větším množstvím odpovědí. V grafech jsou uvedena čísla podle počtů respondentů, nikoliv procentuální výsledky, z důvodu malého výzkumného souboru.

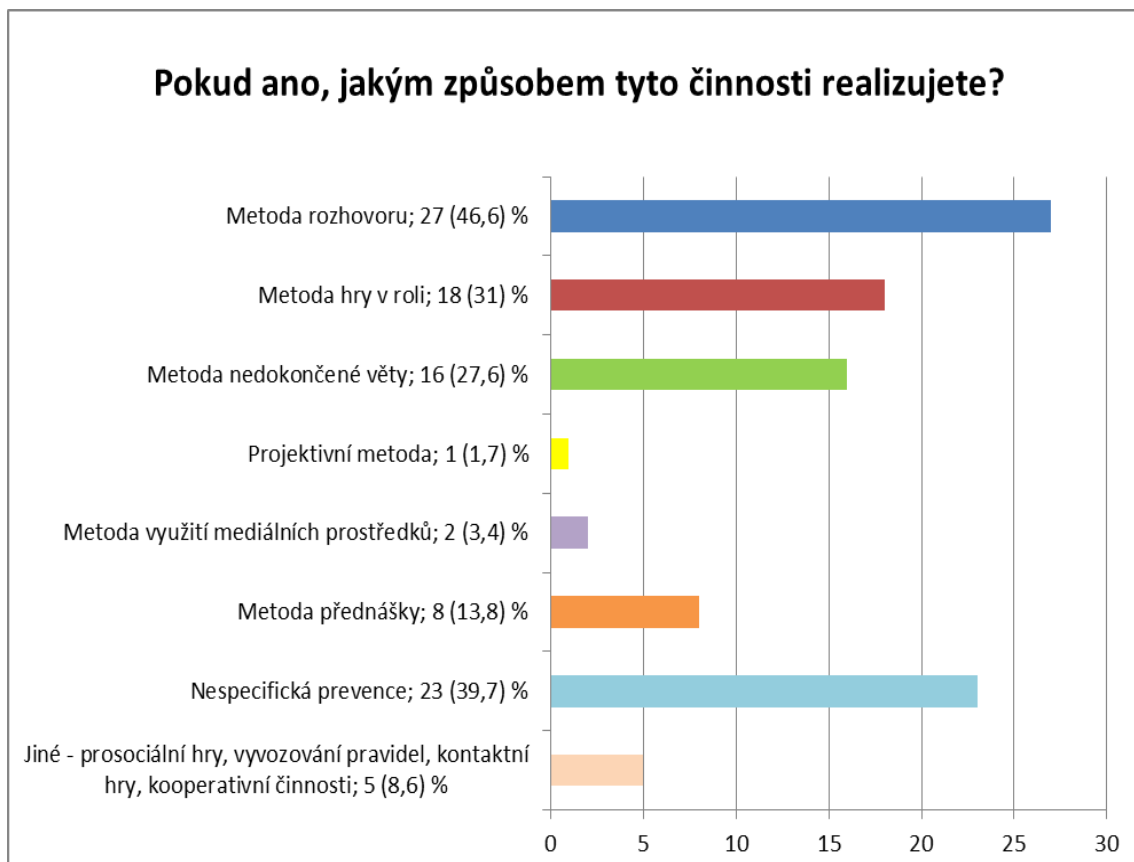
Otázka č. 1 – Zařazujete v běžných aktivitách činnosti, které předcházejí rizikovému chování?

Graf č. 1 – Podíl odpovědí na otázku č. 1

Z výsledku vyplývá, že z 31 dotazovaných respondentů 29 (94%) respondentů odpovědělo tak, že preventivní aktivity v běžných činnostech zařazují. Zbylí 2 (6%) respondenti odpověděli, že činnosti předcházející rizikovému chování během činností nezařazují.

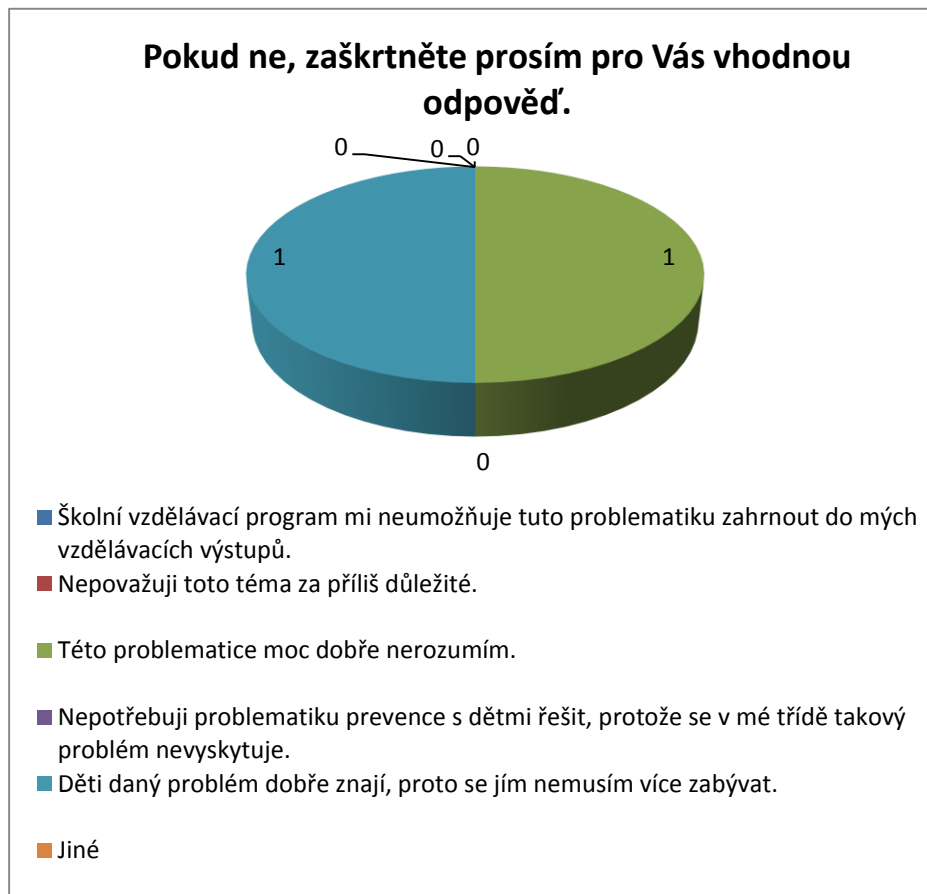
Podotázka č. 1a – Pokud ano, jakým způsobem tyto činnosti realizujete? /můžete vybrat více odpovědí/

Graf č. 2 – Podíl odpovědí na podotázku č. 1a

Je nezbytné upozornit, že u této otázky mohli respondenti označit za vyhovující více možností. Z 31 dotazovaných respondentů uvedlo 27 (46,6%) jako odpověď metodu rozhovoru. 18 (31%) respondentů uvedlo, že používá metodu hry v roli. Metodu nedokončené věty jako odpověď označilo 16 (27,6%) respondentů a k nespecifické prevenci se přihlásilo 23 (39,7%) respondentů. Méně využívána je metoda přednášky, kterou zvolilo 8 (13,8%) respondentů. Podobně na tom jsou prosociální hry, vyvozování pravidel, kontaktní a kooperativní činnosti, které byly označeny za jiné. Tuto odpověď uvedlo 5 (8,6%) respondentů. Nejméně využívanými metodami je využití mediálních prostředků, kterou uvedli 2 (3,4%) respondenti a projektivní metoda, která byla označena pouze 1 (1,7%) respondentem.

Podotázka č. 1b – Pokud ne, zaškrtněte prosím pro Vás vhodnou odpověď. /můžete vybrat více odpovědí/

Graf č. 3 – Podíl odpovědí na podotázku č. 1b

Z dotazovaných 31 respondentů pouze 2 vybrali u otázky č. 1 možnost ne. V této podotázce uvedl 1 (50%) respondent za odpověď možnost, že prevenci nerealizuje z toho důvodu, protože dané problematice příliš nerozumí a 1 (50%) respondent vybral možnost, kdy prevence není realizována z toho důvodu, protože podle něj děti daný problém dobře znají a proto se jím nemusí více zabývat.

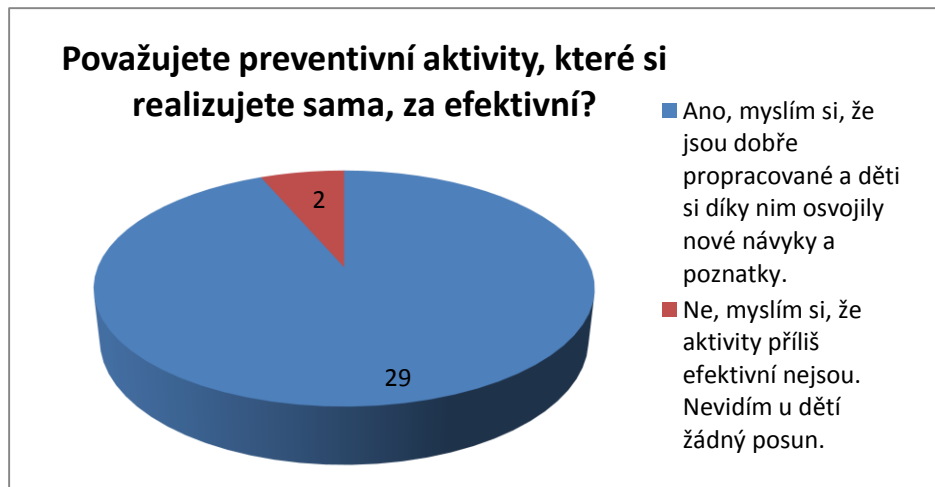
Otázka č. 2 – Pokud jste využila některou z metod pro prevenci rizikového chování, myslíte si, že se děti o danou problematiku zajímaly?

Graf č. 4 – Podíl odpovědí na otázku č. 2

Největší množství respondentů, tedy 16 (52%) učitelek odpovědělo, že některé preventivní aktivity děti bavily, o jiné naopak nejevily zájem. 14 (45%) respondentů zvolilo za odpověď možnost, že všechny činnosti byly pro děti zajímavé. Pouze 1 (3%) učitelka odpověděla tak, že děti o aktivity a činnosti nejevily žádný zájem.

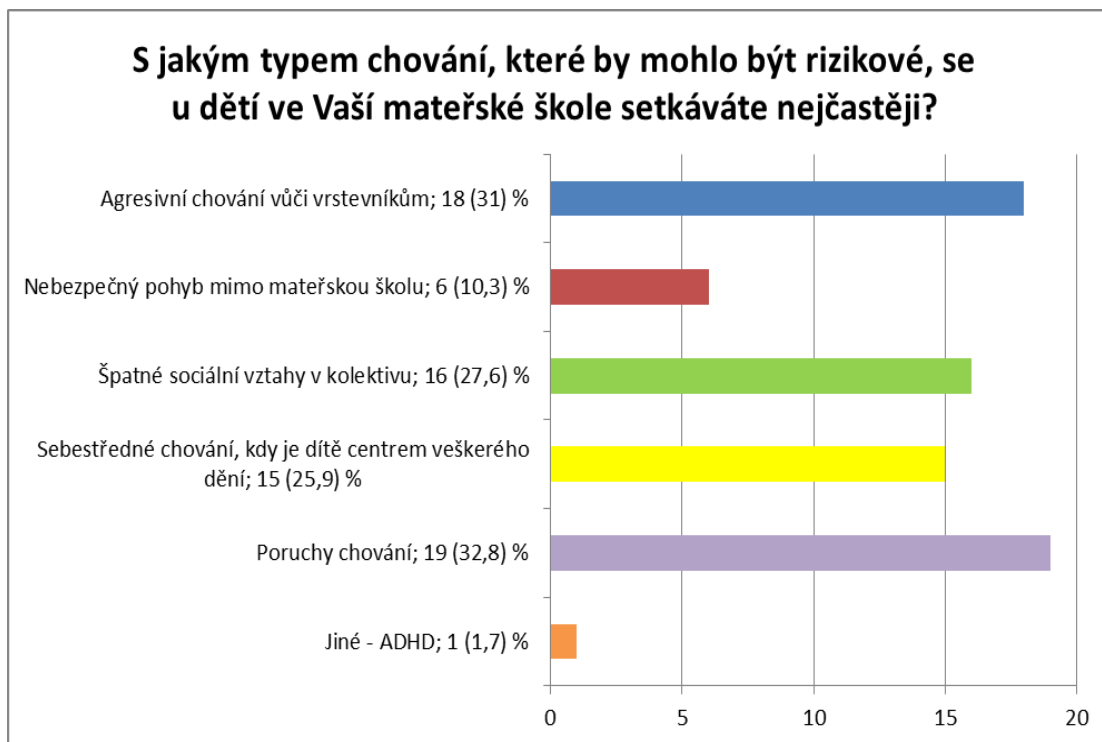
Otázka č. 3 – Považujete preventivní aktivity, které si realizujete sama, za efektivní?

Graf č. 5 – Podíl odpovědí na otázku č. 3

29 (94%) z 31 dotazovaných respondentů odpovědělo, že ano, považuje preventivní aktivity realizované sebou za efektivní. Pouze 2 (6%) respondenti označili odpověď ne za pro ně vyhovující.

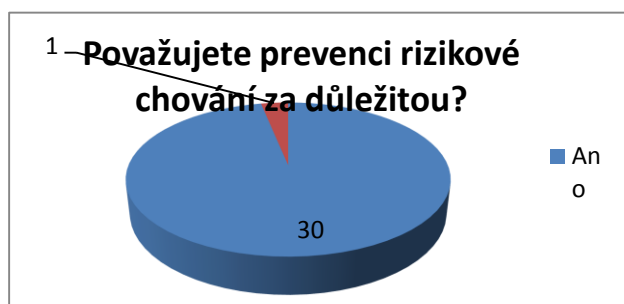
Otázka č. 4 – S jakým typem chování, které by mohlo být rizikové, se u dětí ve Vaší mateřské škole setkáváte nejčastěji? /můžete vybrat více odpovědí/

Graf č. 6 – Podíl odpovědí na otázku č. 4

Je nezbytné upozornit, že u této otázky mohli respondenti označit za vyhovující více možností. 19 (32,8%) respondentů uvedlo za nejčastější rizikové chování projevující se ve své mateřské škole poruchy chování. Další nejčastější odpovědí bylo agresivní chování vůči vrstevníkům, kterou uvedlo 18 (31%) respondentů. 16 (27,6%) učitelek uvedlo za velmi časté rizikové chování špatné sociální vztahy v kolektivu, sebestředné chování bylo označeno 15 (25,9%) respondenty. 6 (10,3%) učitelek označilo za rizikové chování nebezpečný pohyb mimo mateřskou školu. Pouze 1 (1,7%) respondent uvedl, že se v jejich mateřské škole vyskytuje ADHD.

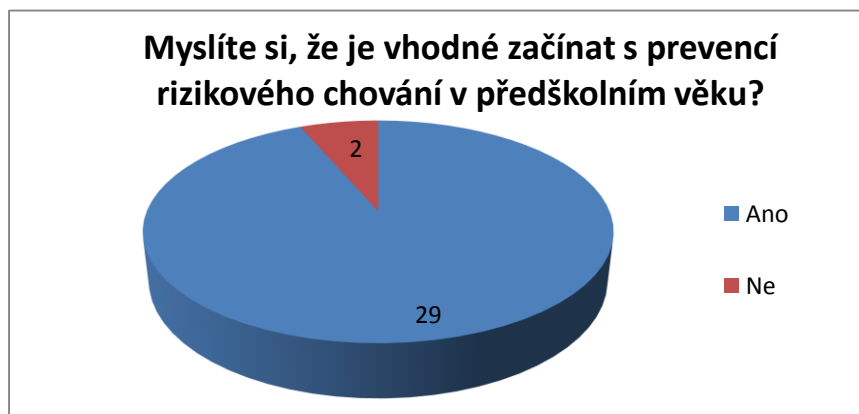
Otázka č. 5 – Považujete prevenci rizikové chování za důležitou?

Graf č. 7 – Podíl odpovědí na otázku č. 5

30 (97%) z 31 dotazovaných respondentů uvedlo, že prevenci rizikového chování považuje za důležitou, pouze 1 (3%) respondent uvedl, že prevenci za důležitou nepovažuje.

Otázka č. 6 – Myslíte si, že je vhodné začínat s prevencí rizikového chování v předškolním věku?

Graf č. 8 – Podíl odpovědí na otázku č. 6

Většina učitelek, 29 (94%) z 31 dotazovaných si myslí, že je vhodné začínat s prevencí rizikového chování v předškolním věku. Pouze 2 (6%) respondenti nepovažují prevenci za tak důležitou, aby se s ní začínalo již u předškolních dětí.

Podotázka č. 6 – Odůvodněte prosím Vaši odpověď.

ANO	osvojování hodnot, postojů a návyků, nejlepší uchování poznatků do budoucna, včasné zabránění vzniku problému, kladný vzor chování, dobrý základ preventivních činností, už včera bylo pozdě
NE	respondenti bohužel svou odpověď neodůvodnili

Tabulka č. 5

Shrnutí podotázky č. 6

Z odpovědí vyplývá, že právě tento věk je nejvhodnější pro osvojování základních hodnot, postojů a návyků. Dalším nejčastější odpovědí bylo to, že poznatky, které děti získají v tomto období, nezapomenou a ponese si je s sebou do budoucího života. V odůvodněních také byla možnost, že čím dříve se s problematikou děti seznámí, tím větší je šance, že se vzniku nějakého problému zabrání. A samozřejmě, vhodnější je s prevencí začínat před tím, než se problém objeví. Když už se problém vyskytne, je na prevenci pozdě. Podle učitelek je také důležité, aby děti věděly, co je správné a co správné není, a právě z toho důvodu by měli dávat dospělí dětem kladné vzory chování, především v rodině a mateřské škole. Dnešní doba je stále rychlejší a díky tomu se i tyto problémy objevují mnohem dříve. Proto je potřeba vést děti správným směrem již od útlého věku. Odpovědí několika učitelek bylo, že děti v tomto věku získávají dobrý základ pro další preventivní činnosti a díky včasným informacím v oblasti rizikového chování mohou efektivněji rizikovým situacím předcházet. Posledním názorem k této problematice bylo to, že je nezbytné dětem v předškolním věku ukázat hranice a stanovit pravidla v chování vůči druhým, protože se mezi nimi stále častěji objevuje agrese a vysmívání. Odpovědí, která mě velice zaujala, bylo: „*Kdy jindy, už včera bylo pozdě.*“

Odpovědi na výzkumné otázky

VO 1: „Zabývají se učitelky a ředitelky mateřských škol primární prevencí rizikového chování a v jakém rozsahu?“

Můžeme říci, že ano. 29 dotazovaných učitelek z celkového počtu 31 respondentů uvedlo, že v běžných aktivitách zařazují problematiku prevence rizikového chování. Pouze 2 respondenti uvedli, že preventivní aktivity v oblasti prevence nezařazují.

VO 2: „Jaké metody, projekty, programy používají pro prevenci rizikového chování učitelky při konkrétní práci s dětmi?“

Mezi nejčastější odpovědi na tuto otázku patřila metoda rozhovoru, metoda hry v roli a metoda nedokončené věty. Jak jsem očekávala, druhou nejvíce používanou metodou v mateřských školách je nespécifická prevence, kterou uvedlo 23 respondentů.

VO 3: „Jaký význam přikládají učitelky a ředitelky primární prevenci rizikového chování v mateřských školách?“

Všechny dotazované učitelky kromě jedné, považují prevenci rizikového chování za důležitou. Důvodů je mnoho, ale důvodem, na kterém se shodla většina, je to, že předškolní období je nejvhodnějším pro osvojování základních hodnot, postojů a návyků.

VO 4: „Jaké chování dětí v MŠ by mohlo být dle učitelek považováno za rizikové?“

Učitelky uvedly jako nejčastější rizikové chování vyskytující se v jejich mateřské škole poruchy chování, těsně za nimi agresivní chování vůči vrstevníkům, někde i vůči pedagogům. Špatné sociální vztahy v kolektivu byly vybrány třetím nejčastějším, dalším je sebestředné chování dítěte. Očekávala jsem, že se nejčastěji bude objevovat agresivní chování nebo poruchy chování, ale tak častý výskyt sebestředného chování mě překvapil.

5.7 SHRnutí VÝzkumnÝch OtÁzek

Valná většina mateřských škol se ve svém zařízení primární prevencí rizikového chování zabývá. V některých školách se této problematice věnují více, v některých méně. Většina vybraných mateřských škol má zakotvenou prevenci ve ŠVP, a také je dále rozpracována v třídních vzdělávacích programech. Nejčastějším způsobem, kterým je prevence realizována, je zařazení aktivit a činností během tematického celku. Učitelky využívají různé metody, kdy je jim nejbližší, a jistě i dětem, metoda rozhovoru, což je typická nespecifická prevence, ač si to některé učitelky neuvědomují. Dále jsou v rámci prevence využívány hry, básničky, písničky, celkově jak spontánní tak řízené činnosti. Podle mě by se prevence rizikového chování měla řešit právě již v předškolním věku, protože v tomto období jsou děti nepružnější a většinu hodnot, které si v této době osvojí, uplatňují po celý život. Navíc, je nezbytné prevenci provádět v době, dokud je to prevence, nikoliv intervence.

Prevenci lze provádět mnoha způsoby, kdy jak jsem již zmínila, je tou nejpřirozenější prevence nespecifická. Podle mě tento typ prevence realizuje každá učitelka během svého pedagogického působení, ať vědomě, či nevědomě. Nespecifickou prevencí je i pouhé mytí rukou a nevěřím tomu, že by v některé mateřské škole nebyly podporovány správné hygienické návyky. Dalšími způsoby, jak aplikovat prevenci, mohou být pravidla ve třídě a jejich vyvozování. Také lze využívat metody jako je například hra v roli, metoda nedokončené věty, metody použití mediálních prostředků a jiné. Mezi méně časté a pro děti poměrně nevhodné mohou patřit přednášky či besedy, které ale ve vybraných mateřských školách příliš nevyužívají. Samozřejmě lze ve školách zařazovat i tyto metody, ale měly by být přizpůsobené věku dětí, měly by být více zážitkové, než obvykle bývají a měly by navazovat na vědomosti, které již děti znají. Protože pokud jsou vytrženy z kontextu a nejsou navazující na to, co děti již znají, účinek nebývá příliš velký.

Prevence v mateřské škole je pedagogy považována za důležitou právě proto, že děti jsou v této době nejvímavější. Všichni dotazovaní respondenti se ve své podstatě shodli na tom, že předškolní období je období senzitivní právě pro utváření hodnot, poznatků, postojů a návyků, které si děti ponesou do celého života. Navíc, vše,

co se děti dozvědí a naučí v předškolním věku, nikdy nezapomenou. Dalším důležitým faktorem, proč dělat prevenci rizikového chování již v mateřské škole je to, že tempo dnešního života je mnohem rychlejší než dříve a děti se s riziky a s nimi souvisejícími problémy setkávají stále v ranějším věku. Je nezbytné děti s prevencí těchto rizik seznamovat již v předškolním období, protože je větší pravděpodobnost, že se problémům zabrání včas. Důležité je také to, že mateřská škola je nejvhodnější prostředí pro prevenci právě z toho důvodu, že se v této době rizikové chování objevuje v malém měřítku, a tím pádem se jedná v případě realizace preventivních aktivit o prevenci, nikoli o intervenci, jak tomu může být v pozdějším věku.

Bohužel, v dnešní době se rizikové chování objevuje stále častěji již v mateřských školách. V některých mateřských školách se objevuje v pouhých náznacích nejčastěji agresivní chování, v některých se tento problém vyskytuje v mnohem větší míře. Nejčastějším rizikovým chováním, které u předškolních dětí můžeme vyzorovat, je chování, kterým se děti vymykají ze způsobu, jakým se chovají jejich vrstevníci. V souvislosti s rizikovým chováním se tedy objevuje nejčastěji agresivita či špatné sociální vztahy v kolektivu.

Na základě výzkumného šetření si trůfám říct, že rizikové chování u dětí v mateřských školách je stále častější a je více než jasné, že potřeba preventivních aktivit zaměřujících se na rizikové chování je stále větší.

ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda se učitelky a ředitelky vybraných mateřských škol zabývají prevencí a jakými metodami ji realizují. Dále jsme chtěli zjistit, zda považují pedagogové působící v mateřských školách prevenci za důležitou a jaký typ rizikového chování je pozorován ve školách nejčastěji. Teoretická část bakalářské práce se zabývala různými typy rizikového chování z toho důvodu, že se děti setkávají v celém svém vývoji s těmito a mnoha dalšími riziky. Právě předškolní věk je obdobím, kdy lze děti na rizika vhodným způsobem připravit a to utvářením vhodných postojů, návyků či podporou správného životního stylu. Nejdůležitější oblastí teoretické části byla kapitola Prevence. Zabývala jsem se její definicí, dělením a její vázaností ke státním dokumentům. V poslední řadě jsem se věnovala aktivitám, které se na prevenci zaměřují.

Praktická část práce byla realizována formou smíšeného výzkumného šetření. Uskutečnila jsem polostrukturované rozhovory s odborníky a ředitelkami, následně přepsala data potřebná pro výzkum, a metodou kódování je zpracovala a vyhodnotila. Poté jsem sestavila dotazníky pro učitelky z vybraných mateřských škol, jež se skládaly ze šesti otázek. Odpovědi v dotazníku byly předem nabídnuty, učitelky vždy pouze zvolily možnost, která byla pro ně vyhovující. Jedna otázka byla polouzavřená, čímž jsem respondentům nabídla možnost, se k dané otázce více vyjádřit.

Díky rozhovorům s metodiky prevence jsem mohla do této problematiky nahlédnout hlouběji. Dle mého názoru je primární prevence stále potřebnější, protože výskyt rizikového chování, ač nechceme, je stále častější. Na základě dat získaných z rozhovorů s odborníky si troufám říci, že prevence je u nás prováděna často špatně z toho důvodu, že se ve většině případů jedná již o intervenci, což bohužel nemá takový efekt, jako včasné preventivní aktivity.

Na základě rozhovorů s ředitelkami a dat získaných dotazníky od učitelek, jsem došla k několika závěrům. Prevence rizikového chování je ve většině mateřských škol zahrnuta ve školních vzdělávacích programech, tudíž lze říci, že se v mateřských školách rizikovým chováním zabývají. V některých v menší míře, v některých v míře větší, ale tímto problémem se zabývají ve všech oslovených školách. To, jakým

způsobem je prevence prováděna, je velice různorodé. Metod je mnoho a je pouze na učitelkách, jak ji realizují. Někomu je příjemnější rozhovor, někomu metoda nedokončené věty, někdo ji aplikuje pouze v rámci nespecifické prevence. Zásadní ale je, že ve většině oslovených škol se prevence uskutečňuje. Ze získaných dat vyplývá, že téměř všechny oslovené učitelky a ředitelky považují prevenci rizikového chování za důležitou, ať už je důvodem to, že v předškolním období jsou děti nejvnímavější nebo rychlejší tempo dnešního světa. Důvodů, proč je prevence považována za důležitou je mnoho, avšak tím hlavním je to, že se rizikové chování objevuje stále více, čímž se začleňování preventivních aktivit nedá zabránit. Nejčastějším rizikovým chováním, se kterým se ve školách pedagogové setkávají, je takové chování, kterým se jedinec vymyká ze způsobu, jakým se chovají jeho vrstevníci a s ním spojené agresivní chování, které bylo označeno druhým nejčastějším.

Z celé práce lze vyvodit jeden závěr a tím je, že potřeba preventivních aktivit se stále zvyšuje s tím, jak se zvyšuje míra výskytu rizikového chování, bohužel již u předškolních dětí.

V této práci vidím přínos pro vlastní osobu i čtenáře. Čtenáři, kteří se k této práci dostanou, ji mohou chápat jako současný obraz prevence v mateřských školách. Mohou díky této práci uchopit fakt, že prevence je potřebná a je nezbytné s ní začínat v co nejučtější věku. Já si díky této práci odnáším mnoho nových poznatků ohledně této problematiky, které jednou jistě uplatním ve své učitelské praxi.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

BÁRTLOVÁ, S. *Sociální patologie*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví v Brně, 1998, 53 s. Výrobní číslo: 556/97, Tirážní znak: 57-852-98.

DANICS, Š. *Extremismus*. Praha: TRITON, 2003, 62 s. ISBN 80-7254-454-3.

HARTL, P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

HAVLÍNOVÁ, M. (ed.), KOPŘIVA, P., MAYER, I., VILDOVÁ, Z. a kolektiv. *Program podpory zdraví ve škole: rukověť projektu Zdravá škola*. Praha: Portál, 1998, 275 s. ISBN 80-7178-263-7.

HAVLÍNOVÁ, M., VENCÁLKOVÁ, E. (eds.), HAVLOVÁ, J., LACINOVÁ, I., PETRASOVÁ, N., SEDLÁČKOVÁ, H., SYSLOVÁ, Z., ŠPRACHTOVÁ, L. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole: aktualizovaný modelový program podpory zdraví (dokument a metodika)*. Praha: Portál, 2008, 223 s. ISBN 978-80-7367-487-8.

HAVLÍNOVÁ, M. a kol. *Zdravá mateřská škola*. Praha: Portál, 1995, 141 s. ISBN 80-7178-164-9.

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 2000, 127 s. ISBN 80-7178-123-1.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-807-3673-833.

MACHOVÁ, J., KUBÁTOVÁ, D. *Výchova ke zdraví: zdraví a prevence, životní styl - problémy a rizika, dospívání a zdravotní problémy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 291 s. ISBN 978-80-247-2715-8.

MIOVSKÝ, M., ZAPLETALOVÁ, J. Primární prevence rizikového chování na rozcestí: specializace versus integrace. Sborník abstrakt a program III. Ročníku celostátní konference „Primární prevence rizikového chování: specializace versus integrace“ Praha. 27.-28. Listopadu. Tišnov: Sdružení SCAN (MIOVSKÝ, M. a J. ZAPLETALOVÁ. *Rizikové chování. Adiktologie.cz* [online]. 2006. vyd. [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/70/154/>)

MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P. (Eds.). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga, 2010, 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v České Republice – Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001, 98 s. ISBN 80-211-0372-8.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

SMOLÍKOVÁ, K. a kolektiv autorů. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: VÚP, Tauris, 2004, 48 s. ISBN 80-87000-00-5.

ŠVAŘÍČEK, R. *Kvalitativní přístup a jeho teoretická a metodologická východiska*. In: ŠVAŘÍČEK, R., ŠVÉDOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál, 2007, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VOKURKA, Martin, Jan HUGO a kol. *Velký lékařský slovník*. Praha: Maxdorf, 2007, 1069 s. ISBN 978-80-7345-130-1.

ŽUMÁROVÁ, M. *Základní přístupy ke zkoumání*. In: SKUTIL, M. a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011, 256 s. ISBN 978-80-7367-778-7 (brož.).

Časopisy

PŘIBYLOVÁ, M. *Formy primární prevence*. *Prevence*. 2008, roč. 5, č. 2.

Internetové zdroje

Extrémismus. Dostupné z:

<http://www.prevence-info.cz/typy-rizikoveho-chovani/extremismus>

Goodyear - Bezpečná školka. Dostupné z:

<http://www.predskolaci.cz/goodyear-%E2%80%93-bezpecna-skolka/15186>

HOMOLKOVÁ, I. Ochrana dětí před sociálně patologickými jevy. Dostupné z:

<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/2963/ochrana-deti-pred-socialne-patologicckymi-jevy.html/>

JONÁŠOVÁ, I. Rizikové sexuální chování. Dostupné z:

<http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-ditete/rizikove-sexualni-chovani.shtml>

Kriminalita a delikvence – Charakteristika. Dostupné z:

<http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>

Kriminalita, delikvence, vandalismus. Dostupné z:

<http://www.ostrovzl.cz/prevence/kriminalita-delikvence-vandalismus/>

MŠMT. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: Čl. I Úvodní ustanovení. Dostupné z:

https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F7253_1_1%2Fdownload%2F&ei=bC-sVMrMLs7garergPgL&usg=AFQjCNHes0-m8VwRVhrVDCfmYVDMlln8zA&sig2=sflIMyT2G8z5oF83DXXCiLg

MŠMT. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: Čl. II Minimální preventivní program. Dostupné z:

https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCIQFJA A&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F7253_1_1%2Fdownload%2F&ei=bC-sVMrMLs7garergPgL&usg=AFQjCNHes0-m8VwRVhrVDCfmYVDMlln8zA&sig2=sflMyT2G8z5oF83DXXCiLg

MŠMT. Příloha k rámcovému konceptu – Kyberšikana. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/file/19629?highlightWords=kyber%C5%A1ikana>

MŠMT. Příloha k rámcovému konceptu – Rizikové chování v dopravě. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/file/19623?highlightWords=rizikov%C3%A9+chov%C3%A1n%C3%AD+doprav%C4%9B>

MŠMT. Příloha k rámcovému konceptu – Vandalismus. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/file/19632?highlightWords=vandalismus>

MŠMT. Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení. Dostupné z:

https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFj AA&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F7347_1_1%2F&ei=ljGsVKaqGo_laqT 7gugF&usg=AFQjCNffMSBN0MyNmxB8gfc9Ks_T1VIFg&sig2=6G0XlnDDYThfeClj_R4TJ A

MŠMT. Vyhláška č. 14/2005 SB., o předškolním vzdělávání. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-14-2005-sb-o-predskolnim-vzdelavani-1>

Nekuřátka - O nás. Dostupné z:

<http://www.nekuratka.cz/info/onas>

Nespecifická prevence. Dostupné z:

<http://www.ostrovzl.cz/prevence/nespecificka-a-specificka/>

NEVORALOVÁ, M. Prevence: Vymezení rizikového chování. Dostupné z:

<http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/377/3074/Vymezeni-rizikoveho-chovani>

NEVORALOVÁ, M. Rozdělení primární prevence. Dostupné z:

<http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/377/3073/Rozdeleni-primarni-prevence>

Pedagogicko-psychologická poradna Ústí nad Orlicí (2013). Monitoring prevence rizikového chování mateřských, základních a středních škol Pardubického kraje. [Brožura]. Dostupné z:

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:69djGrObmoYJ:www.pardubickykraj.cz/viewDocument.asp%3Fdocument%3D30029+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>

Prevence. Dostupné z:

<http://lekarske.slovníky.cz/pojem/prevence>

Prevence. Dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Prevence&oldid=11163550>

Program Škola podporující zdraví. Dostupné z:

<http://www.szu.cz/program-skola-podporujici-zdravi>

Rasismus, xenofobie. Dostupné z:

<http://www.ostrovzl.cz/prevence/rasismus-xenofobie/>

ŠUCHA, M. Rizikové chování v dopravě. Dostupné z:

<http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-ditete/rizikove-chovani-v-doprave.shtml>

Typy rizikového chování. Dostupné z:

<http://www.prevence-info.cz/r-rizikove-chovani>

Všeobecná primární prevence. Dostupné z:

<http://www.prevence-info.cz/p-prevence/vseobecna-primarni-prevence>

Závislostní chování. Dostupné z:

<http://www.prevence-info.cz/typy-rizikoveho-chovani/zavislostni-chovani>

Závislostní chování: Vymezení pojmu závislost. Dostupné z:

<http://www.prevence-praha.cz/zavislostni-chovani?showall=1>

Zdravá abeceda - Úvod. Dostupné z:

<http://www.zdrava-abeceda.cz/>

Zdravotní rizika v dětských zařízeních předškolního věku. Dostupné z:

<http://centrumprev.sweb.cz/MANUAL/MANUALVI-oddil7.htm>

Zdravý úsměv. Dostupné z:

<http://www.zdravy-usmev.eu/>

Jiné zdroje

BĚHOUNKOVÁ, L. a kol. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování - Základní východiska školské primární prevence rizikového chování*. 2013. ISBN n.

MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních - Vymezení základních pojmů*. 2010. ISBN n.

MŠMT. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů č. 317*. 2008, částka 103. ISSN 1211-1244.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1	49
Tabulka č. 2	50
Tabulka č. 3	51
Tabulka č. 4	52
Tabulka č. 5	61

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 – Podíl odpovědí na otázku č. 1.....	54
Graf č. 2 – Podíl odpovědí na podotázku č. 1a	55
Graf č. 3 – Podíl odpovědí na podotázku č. 1b	56
Graf č. 4 – Podíl odpovědí na otázku č. 2.....	57
Graf č. 5 – Podíl odpovědí na otázku č. 3.....	58
Graf č. 6 – Podíl odpovědí na otázku č. 4.....	59
Graf č. 7 – Podíl odpovědí na otázku č. 5.....	60
Graf č. 8 – Podíl odpovědí na otázku č. 6.....	60

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Vzorové otázky k rozhovoru s metodiky prevence

Příloha č. 2 – Vzorové otázky k rozhovoru s ředitelkami

Příloha č. 3 – Dotazník pro učitelky vybraných mateřských škol

Příloha č. 4 – Přepis rozhovorů s metodiky prevence

Příloha č. 5 – Přepis rozhovorů s ředitelkami

Příloha č. 1

Individuální polostrukturovaný rozhovor

MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO PRVOTNÍ ZPROSTŘEDKOVATEL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ – otázky pro ředitele pedagogicko-psychologické poradny České Budějovice a metodika kriminální prevence

Dobrý den,

jsem studentkou pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a píše svou bakalářskou práci na téma Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování. Obrátila jsem se na Vás s prosbou o zodpovězení několika připravených otázek, které se týkají primární prevence v mateřských školách. Děkuji za Váš čas a ochotu. Získaná data budou použita výhradně pro účely této práce.

- 1) S jakým typem rizikového chování se u dětí předškolního věku ve své praxi setkáváte nejčastěji? Jaké jsou projevy tohoto chování? Čím si myslíte, že je toto chování způsobené? Jaké by podle Vás bylo vhodné řešení?
- 2) V jakých konkrétních oblastech považujete prevenci rizikového chování v mateřských školách za nezbytnou?
- 3) Myslíte si, že je komunikace s dětmi předškolního věku na téma alkohol a kouření předčasná?
- 4) Co si myslíte o preventivních programech v ČR pro MŠ? (např. oblast alkohol a kouření -> Já kouřit nebudu a vím proč – Liga proti rakovině, Metodika prevence závislostí pro MŠ – Institut Filia, My nechceme kouřit ani pasivně – Okresní hygienická stanice, Blansko, Nekuřátka – Česká koalice proti tabáku; oblast zdraví a zdravého životního stylu – Zdravá mateřská škola – Státní zdravotní ústav, Zdravá abeceda – Aisis. o.s.) Jsou podle Vás dobře propracované? Jak je hodnotíte? Popřípadě, co byste v nich upravil? Které programy byste mateřským školám doporučil k využití?
- 5) Co je třeba u preventivních programů pro děti v mateřských školách zajistit, aby byly efektivní?
- 6) Jaké postupy v primární prevenci rizikového chování můžete doporučit mateřským školám? S jakými odbornými centry byste doporučil mateřským školám spolupracovat?

- 7) Máte informace o tom, jak je to s prevencí rizikového chování u předškolních dětí v zahraničí? Mohl byste nám to přiblížit?
- 8) Je primární prevence rizikového chování realizována pedagogy v MŠ dostatečná? Jsou podle Vás pedagogové mateřských škol ohledně této problematiky dostatečně kompetentní?
- 9) Jaké metodiky a příručky pro primární prevenci v předškolním věku jsou u nás dostupné? Mohou z nich pedagogové mateřských škol čerpat?
- 10) Jaké jsou učitelům MŠ nabízeny semináře v oblasti problematiky prevence rizikového chování předškolních dětí? Na co jsou zaměřeny? Je podle Vás nabídka těchto seminářů dostatečně obsáhlá?
- 11) Pořádáte Vy nějaká školení pro učitele? O jakou problematiku se jedná? (dopravní chování, obezita, životní styl, delikvence, sexuální chování) Je o ně zájem?
- 12) Které organizace u nás nabízí školení a semináře v oblasti prevence rizikového chování? Zaměřují se některé na předškolní věk?

Příloha č. 2

Individuální polostrukturovaný rozhovor

MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO PRVOTNÍ ZPROSTŘEDKOVATEL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ – otázky pro ředitelky a ředitele vybraných mateřských škol

Dobrý den,

jsem studentkou pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a píše svou bakalářskou práci na téma Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování. Obrátila jsem se na Vás s prosbou o zodpovězení několika připravených otázek, které se týkají preventivních aktivit v mateřských školách. Děkuji za Váš čas a ochotu. Získaná data budou použita výhradně pro účely této práce.

- 1) Jak je váš vzdělávací program zaměřen?
- 2) Jak je ve Vašem ŠVP zahrnuta otázka prevence rizikového chování u dětí? Jak ji konkrétně řeší?
- 3) Zabývá se Váš ŠVP nějakými typy rizikového chování? Jakými? Co považujete Vy za rizikové chování, na které by se MŠ měla dle Vás zaměřovat?
- 4) Je dále nějakým způsobem rozpracována prevence rizikového chování ve třídních vzdělávacích programech? Jak?
- 5) Jaké znáte metodické příručky, které se na problematiku rizikového chování v předškolním věku zaměřují? Využíváte některé?
- 6) Setkala jste se s nějakým speciálním preventivním programem pro MŠ? (např. Já kouřit nebudu a vím proč – Liga proti rakovině, Metodika prevence závislostí pro MŠ – Institut Filia, My nechceme kouřit ani pasivně – Okresní hygienická stanice, Blansko). Jak je hodnotíte? Uvažujete o jejich využití ve Vaší MŠ?
- 7) S jakými odbornými preventivními programy určenými přímo pro MŠ pracujete ve Vaší škole? (např. výše zmíněné) O jakou problematiku se jedná?
- 8) Jaké preventivní aktivity realizujete na základě Vašeho ŠVP? Jak probíhají?
- 9) Kdo se na tvorbě a realizaci těchto aktivit podílí? I rodiče, odborníci?

- 10) Jak často a jakým způsobem vyhodnocujete účinnost preventivních aktivit? Lze je vůbec vyhodnotit?
- 11) Jak zajišťujete, aby preventivní aktivity realizované ve Vaší MŠ, byly efektivní?
- 12) Považujete se za kompetentní (absolvované semináře k dané problematice, studium literatury) v rámci problematiky rizikového chování? Vaše kolegyně?
- 13) Myslíte si, že je vhodné začínat s prevencí rizikového chování již v MŠ? Z jakého důvodu ji považujete za důležitou?
- 14) Prevenci jakého typu rizikového chování považujete za nejdůležitější?
- 15) S jakými odbornými centry v oblasti prevence spolupracujete? (PPP, policie, aj.)
- 16) S jakým typem rizikového chování u dětí se Vaše mateřská škola setkává nejčastěji?
Jak se toto chování projevuje?
- 17) Když se ve školce vyskytne nějaký problém s rizikovými projevy v chování, víte jak ho řešit?
- 18) Jaká znáte specializovaná zařízení, která se zaměřují na primární prevenci v MŠ ve Vašem regionu?

Příloha č. 3

Individuální dotazník

MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO PRVOTNÍ ZPROSTŘEDKOVATEL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ – otázky pro učitelky vybraných mateřských škol

Dobrý den,

jsem studentkou pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a píšou svou bakalářskou práci na téma Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování. Ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který se této problematice týká. Prosím o pravdivé odpovědi, které mi napomohou k objektivnímu výsledku výzkumného projektu, jenž bude součástí celé práce. Dotazník je anonymní. Předem Vám děkuji za vyplnění.

1) Zařazujete v běžných aktivitách činnosti, které předcházejí rizikovému chování?

a) Ano

b) Ne

1a) Pokud ano, jakým způsobem tyto činnosti realizujete? /můžete vybrat více odpovědí/

a) S dětmi si o tématu povídám (metoda rozhovoru).

b) S dětmi využívám prvky dramatické výchovy (metoda hry v roli).

c) Dětem vyprávím příběh a nechám je dokončit ho. Následně řešíme, jaké by byly další reakce, co by se dále mohlo stát (metoda nedokončené věty).

d) Využila jsem projekt (projektivní metoda).

e) S dětmi si pouštíme videa nebo jiná média k problematice, dále na toto téma vedeme diskusi (metoda využití mediálních prostředků).

f) Pozvu odborníka, který se danou problematikou zabývá a který ji dětem více přiblíží (metoda přednášky).

g) Nespecifickou prevencí v řadě běžných činností (dodržování pravidel, hygienické návyky, bezpečný pohyb mimo mateřskou školu i v ní, ochrana svého zdraví apod.).

h) Jiné. Uved'te.

1b) Pokud ne, zaškrtněte prosím pro Vás vhodnou odpověď. /můžete vybrat více odpovědí/

- a) Školní vzdělávací program mi neumožňuje tuto problematiku zahrnout do mých vzdělávacích výstupů.
- b) Nepovažuji toto téma za příliš důležité.
- c) Této problematice moc dobře nerozumím.
- d) Nepotřebuji problematiku prevence s dětmi řešit, protože se v mé třídě takový problém nevyskytuje.
- e) Děti daný problém dobře znají, proto se jím nemusím více zabývat.
- f) Jiné. Uved'te

2) Pokud jste využila některou z metod pro prevenci rizikového chování, myslíte si, že se děti o danou problematiku zajímaly?

- a) Ano, všechny činnosti byly pro děti zajímavé.
- b) Některé aktivity děti bavily, o některé nejevily zájem.
- c) Ne, děti o aktivity a činnosti nejevily žádný zájem.

3) Považujete preventivní aktivity, které si realizujete sama, za efektivní?

- a) Ano, myslím si, že jsou dobře propracované a děti si díky nim osvojily nové návyky a poznatky.
- b) Ne, myslím si, že aktivity příliš efektivní nejsou.

4) S jakým typem chování, které by mohlo být rizikové, se u dětí ve Vaší mateřské škole setkáváte nejčastěji? /můžete vybrat více odpovědí/

- a) agresivní chování vůči vrstevníkům, pedagogům (bouchání, fackování, bití, kousání)
- b) nebezpečný pohyb mimo mateřskou školu (pohyb přes přechod, kolem silnice)
- c) špatné sociální vztahy v kolektivu (nadávky, odstrkování)
- f) sebestředné chování, kdy je dítě centrem veškerého dění

g) poruchy chování (porušování pravidel, nerespektování autority)

h) jiné. Uvedte

5) Považujete prevenci rizikového chování za důležitou?

a) Ano

b) Ne

6) Myslíte si, že je vhodné začínat s prevencí rizikového chování v předškolním věku?

a) Ano

b) Ne

Odůvodněte prosím Vaši odpověď.

.....

.....

.....

.....

Příloha č. 4

Přepis individuálního rozhovoru s ředitelem pedagogicko-psychologické poradny v Českých Budějovicích

MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO PRVOTNÍ ZPROSTŘEDKOVATEL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Dobrý den,

jsem studentkou pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a píšu svou bakalářskou práci na téma Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování. Obrátila jsem se na Vás s prosbou o zodpovězení několika připravených otázek, které se týkají primární prevence v mateřských školách. Děkuji za Váš čas a ochotu. Získaná data budou použita výhradně pro účely této práce.

1) S jakým typem rizikového chování se u dětí předškolního věku ve své praxi setkáváte nejčastěji? Jaké jsou projevy tohoto chování? Čím si myslíte, že je toto chování způsobené? Jaké by podle Vás bylo vhodné řešení?

„Nejčastěji se setkávám s projevy rizikového chování ve smyslu soužití dětí. To znamená, že děcka neumí mezi sebou komunikovat, neumí se bavit a víceméně už v tuhle chvíli mohou nastávat problémy jak na základní škole, tak i ve škole mateřské v oblasti soužití. To znamená práce s třídním kolektivem, kdy děti nejsou bohužel dostatečně socializované. Způsobené to bude nejspíše tím, že dnešní děti vychovávají lidé, kteří vlastně sami touto socializací neprošli. Jsou to lidé, kteří jsou vychovávaní na způsob prosazování vlastní individuality a výkon a nejedou na týmovou spolupráci, takže tam není moc co předat. Dnešní rodiče kladou velký důraz na vlastní perfektno a výkon dítěte. Že děti nejsou vychovávány ve smyslu děl se o hračku a sdílejí hračku, ale ve smyslu sebeprosad' se. Nejvhodnějším řešením v téhle situaci by podle mě bylo to, co jako poradna připravujeme k akreditaci, to znamená jakýsi typ systematického vzdělávání pedagogů pro práci s třídním kolektivem. Bylo by připravené vzdělávání učitelů v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, kde by vzdělávání bylo rozdělné do kurzů, kdy kurz 1 by byl určen pro vzdělávání pedagogů mateřských škol, na to by navazoval kurz 2, který by byl pro učitele dětí od 1. do 4. třídy základní školy a tak dále až po kurz 5, který by byl pro všechny třídy středních škol. A kdyby se tento systém podařilo protlačit, tak by děti byly vychovávány ve vztahu v kolektivu jako prevence agrese, šikany, intolerance, sociální exkluze a tak dále. Díky takovému programu, který by začínal v mateřské škole, a na to nasedaly další programy, by se problém rizikového chování mohl dost eliminovat. Dalším řešením by mohlo být vzdělávání pedagogů v mateřských školách a na 1. stupni, kteří jsou poměrně prevencí nepolíbení. Protože to, co u nás na školách probíhá, je spíše intervence než primární prevence. Protože o tabáku se bavíme, když děti začínají experimentovat s tabákem, takže už to podle mě není prevence, už jsme se

přehoupli do nějakého intervenčního programu. Cílem je v tuto chvíli to, aby se ostatní nezapojovali, aby se problém neprohluboval a aby zúčastnění problémové činnosti zanechali.“

2) V jakých konkrétních oblastech považujete prevenci rizikového chování v mateřských školách za nezbytnou?

„Já tam ani tak nevidím nebezpečí kouření jako správné nastavení kolektivu a dobré nastavení dětí. V předškolním věku by měla být prevence zaměřena nejen na mytí rukou, na získání nějakých návyků. Je tam toho daleko víc, nějaká logopedická péče, procvičování, příprava do školy a tak dále. Tady jde zase o ten výkon, ale nezaměřujeme se na přímo na člověka. Protože všichni se učíme jak být perfektní, ale nikdo nás neučí žít se svými handicapy a pracovat s nimi.“

3) Myslíte si, že je komunikace s dětmi předškolního věku na téma alkohol a kouření předčasná?

„Komunikace o alkoholu, drogách a kouření si myslím je v předškolním věku na místě, protože experiment pro používání tabáku se pohybuje mezi 8 a 10 rokem věku, experiment s marihuanou je někdy kolem 12ti let, 12 a 13 let je nejčastějším obdobím testování THC. A aby prevence byla efektivní, je třeba ji zajistit 2 až 3 roky před prvním experimentem. Podle mě by prevence měla začínat už v předškolním věku napříč všemi resorty, ať je to zdravotnictví, sociál, školství ale hlavní je uplatňování v rodině. V prevenci na školách je problém ten, že většinou nefunguje rodič. My uděláme kvalitní prevenci o tabákových výrobcích, ale druhý den přijdou do školy rodiče, kteří si stěžují, že jim dítě nadává, protože kouří. Pro mě to znamená, že prevence funguje, ale rodič bohužel ne. Takže programy v mateřských školách určitě ano, ale obávám se, že naši pedagogové ji neumí. Protože školy naučí studenty teorii, ale nenaučí je, jak to dělat v praxi. Oni umí učit, ale neumí pracovat s kolektivem.“

4) Co si myslíte o preventivních programech v ČR pro MŠ? (např. oblast alkohol a kouření -> Já kouřit nebudu a vím proč – Liga proti rakovině, Metodika prevence závislosti pro MŠ – Institut Filia, My nechceme kouřit ani pasivně – Okresní hygienická stanice, Blansko, Nekuřátka – Česká koalice proti tabáku; oblast zdraví a zdravého životního stylu – Zdravá mateřská škola – Státní zdravotní ústav, Zdravá abeceda – Aisis. o.s.) Jsou podle Vás dobře propracované? Jak je hodnotíte?

„Některé z těch, které zmiňujete znám. Filia dělá třeba dobře program proti kouření, který má tady v Budějovicích kolegyně. Jmenuje se Princezna Cigaretka, je to moc pěkný program pro malé děti, ale jak říkám, kantoři s nimi bohužel neumí pracovat. Organizace se snaží prevenci implementovat do školství, ale mělo by to fungovat tak, že jsou vydány manuály, které učí jak s tím pracovat. Potom by měly pedagoga proškolit, jak s tím pracovat a pak až to uplatňovat ve školách. A navíc by měla být nějaká „supervize“, například v podobě nějakých konzultací. A každý program je ještě nutné přizpůsobit okolním podmínkám, to znamená jestli je to město, vesnice, mateřská nebo základní škola a podobně. Filia je dobrá, Nekuřátka a Aisis taky nejsou špatné, ty státní zdravotní ústavy až tak nedoporučuji. Asi to nedokážu úplně analyzovat, protože žádný neznám do hloubky, ale na každém programu je něco dobrého a něco špatného.“

5) Co je třeba u preventivních programů pro děti v mateřských školách zajistit, aby byly efektivní?

„Toho je strašně moc. Pokud chci posilovat protektivní faktory a odbourávat rizikové, tak je třeba zohlednit všechno – společenské faktory, geografickou polohu, nezaměstnanost, chudý region, vzdělání, ale třeba i ateismus. Ale pokud se omezíme jen na to hlavní, tak je nezbytná součinnost s rodinou, kde to většinou vázne. Je důležité, aby rodina a škola táhla za jeden provaz. Dále je důležitá dlouhodobost, provázanost, aby na sebe programy navazovaly. Aby byly programy kontinuální, aby se o nich mluvilo stále. Mě u těch preventivních programů chybí prožitek. Podle mě by to chtělo do programu vmístit nějakou zážitkovou aktivitu. Zážitek si dítě rozhodně uchová více, než obyčejnou teorii. V žádném případě nedělat ojedinelé aktivity.“

6) S jakými odbornými centry byste doporučil mateřským školám spolupracovat?

„To je docela problém, protože s mateřskými školami nikdo dělat pořádně nechce. Není moc lidí, kteří by uměli primární preventivní programy, a když to vezmu v rámci pole metodiků v oblasti prevence, tak já mám v regionu tak 2 metodiky, kteří jsou schopni pracovat s mateřskou školou. Všechno ostatní se spíše orientuje na tu intervenční činnost. Já tady v Budějovicích bych doporučil spolupracovat třeba právě s pedagogicko-psychologickou poradnou, ale o jiné instituci, abych pravdu řekl, moc nevím.“

7) Máte informace o tom, jak je to s prevencí rizikového chování u předškolních dětí v zahraničí? Mohl byste nám to přiblížit?

„Já mám zkušenosti jen s Rakouskem a s Německem, na fakultě jsme hodně spolupracovali s Dánskem a Finskem. Třeba ve Finsku je výchova dětí velice volná. Děti se houpou 2 metry nad zemí na větví stromu, stříhají ostrými nůžkami, ale učitelka je v klidu, protože děti jsou přece pojištěné. U nás je to to samé, děti jsou pojištěné. Může se kdykoli stát, že dítě upadne a něco se mu stane, od toho tu jsou pojišťovny. Ale my děti ochraňujeme natolik, že se nenaučí ani základním návykům. Právě proto, když je nějaké dítě chvíli bez dozoru, se utrhne ze řetězu a většinou se něco stane. To je zásadní rozdíl mezi námi a zahraničím. Tam to fungovalo úplně jinak a nikomu se nic nestalo. Ale jinak jsou v zahraničí programy víceméně na stejné úrovni jako u nás.“

8) Je primární prevence rizikového chování realizována pedagogy v MŠ dostatečná? Jsou podle Vás pedagogové mateřských škol ohledně této problematiky v rámci dosaženého vzdělání dostatečně kompetentní?

„Školka od školky. To záleží spíše na pedagogích. Když se tomu někdo věnovat chce, tak se tomu věnuje nebo naopak. Takže si troufnu říct, že není dostatečná. My jsme dobří hlídači, ale nejsme dobří vychovatelé. Pedagogové jsou kompetentní vzděláním, ale ne zkušenostmi. Ve školách jsou kompetentní na primární prevenci z 80% pouze metodici prevence, ale v mateřských školách není povinnost mít metodika prevence, takže zřídka kdy metodika v mateřské škole uvidíte.“

9) Jaké metodiky a příručky pro primární prevenci v předškolním věku jsou u nás dostupné? Mohou z nich pedagogové mateřských škol čerpat?

„V poslední době těch příruček nevychází tolik jako dříve, ale v poslední době se mi líbila třeba příručka a manuál Všech pět pohromadě, která je

zaměřena na správnou výživu. Je to docela dobře zpracované, má to hlavu a patu, nějakou kontinuitu, je tam plno pracovních listů, kdy s tím děti mohou pracovat. Někaké jistě dostupné jsou, ale já teď o těch nových nemám moc přehled. Určitě z nich pedagogové čerpat mohou, ale já myslím, že je to o tom, osvojit si lektorské schopnosti a pak nepotřebuji žádnou příručku, protože si to přizpůsobím své vlastní třídě a situaci.“

10) Jaké jsou učitelům MŠ nabízeny semináře v oblasti problematiky prevence rizikového chování předškolních dětí? Na co jsou zaměřeny? Je podle Vás nabídka těchto seminářů dostatečně obsáhlá?

„Jsou nabízeny především semináře zaměřené na práci s třídním kolektivem, nabízeny jsou i semináře zaměřující se na jinou problematiku, ale zájem je bohužel minimální. Obsáhlost programů je složitá otázka, protože pro pedagogy jsou ideálními programy ty, které jsou krátké, do 4 až 6ti hodin, a které nevyžadují více jak jednu účast, protože pokud je program cyklický, střídá se více pedagogů, kteří seminář navštěvují, a to bohužel nemá žádný smysl.“

11) Pořádáte Vy nějaká školení pro učitele? O jakou problematiku se jedná? (dopravní chování, obezita, životní styl, delikvence, sexuální chování) Je o ně zájem?

„Ano, pořádáme. Jedná se především o legislativu – co dělat když. Jde o drogovou legislativu, syndrom zneužívaného dítěte, záškoláctví, co škola může, co nemůže, trestní zákon, přestupkový zákon, extremismus, rizika internetu, sebepoškozování a tak dále a tak dále. Současným problémem je i obezita, ale to těžko změníme. Zájem o ty semináře docela je, ale musí být zadarmo. Potom také záleží na tom, jaký tam přijde lektor a o jakou problematiku se jedná.“

12) Které organizace u nás nabízí školení a semináře v oblasti prevence rizikového chování? Zaměřují se některé na předškolní věk?

„Na předškolní věk se zaměřuje určitě pedagogicko-psychologická poradna, možná občanské sdružení Elio. Myslím, že jedna organizace by se našla, ale teď si nevzpomenu na jméno. Většina se orientuje na 2. stupeň základní školy a výš. Školení pro předškolní věk v oblasti prevence je jakš takš zaměřeno na pedagogy, ale na děti moc ne.“

Přepis individuálního rozhovoru s metodikem kriminální prevence

MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO PRVOTNÍ ZPROSTŘEDKOVATEL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Dobrý den,

jsem studentkou pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a píši svou bakalářskou práci na téma Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování. Obrátila jsem se na Vás s prosbou o zodpovězení několika připravených otázek, které se týkají primární prevence v mateřských školách. Děkuji za Váš čas a ochotu. Získaná data budou použita výhradně pro účely této práce.

1) S jakým typem rizikového chování se u dětí předškolního věku ve své praxi setkáváte nejčastěji? Čím si myslíte, že je toto chování způsobené? Jaké by podle Vás bylo vhodné řešení?

„Tak já osobně se moc s rizikovým chováním nesetkávám, protože když se takovýto problém vyskytne, jde to většinou rovnou do rukou sociálky. Já ve školách na nic moc nenarazím, spíše se doslýchám od paní učitelek, o jaký problém se jedná. Ve školce jsem se setkal s nevhodným sexuálním chováním u asi 5ti letého chlapce, také jsem se setkal s tvrdým rasismem u chlapce ve stejném věku. Způsobené to bude určitě tím, že se společnost celkově posouvá dopředu a rodiče bohužel čím dál víc na děti kašlou. A tím je posunuta i hranice, ve které se tyto problémy u dětí objevují. Dříve to, co bylo nemorální je v současnosti akceptovatelné a to na to má určitě velký vliv. Já se obávám, že už jsme tak daleko, že se to nedá řešit jinak, než tvrdými opatřeními, která musí být proti rodičům. Protože pokud nefunguje doma rodina, nefunguje nic. Vychovávat děti musí rodiče, ne učitelky ve školách a to si bohužel spousta rodičů neuvědomuje.“

2) V jakých konkrétních oblastech považujete prevenci rizikového chování v mateřských školách za nezbytnou?

„V podstatě to, co dělám. Styk s cizími lidmi, s cizími zvířaty, nějaké mimořádné situace, jak je řešit, koho zavolat o pomoc. Budovat v dětech odvahu, aby z nich nebyly zmatkáři a uměly se problému postavit. V tomhle věku si myslím je důležité i budovat vztah k bezpečnostním složkám, protože vztah mezi lidmi a státními složkami je pokřivený. Mě se líbí, že u těch malých dětí se to daří, protože v nich přeci jen něco zůstává.“

3) Myslíte si, že je komunikace s dětmi předškolního věku na téma alkohol a kouření předčasná?

„V žádném případě. Někde jsem četl, že u malých dětí k celoživotní iniciaci nekouřit, stačí 10 až 12 hodin informací. Takže u malých dětí stačí velmi malá investice a vydrží jim to celý život. Myslím si, že komunikace o této problematice je velmi potřebná věc, ale bohužel je to věc, kterou nevyřeší jedna nebo dvě návštěvy

policisty nebo nějaké společnosti. Je třeba, aby se prevence podporovala a fungovala v rodině i ve škole, a teprve potom to může mít nějaký smysl.“

4) Co si myslíte o preventivních programech v ČR pro MŠ? (např. oblast alkohol a kouření -> Já kouřit nebudu a vím proč – Liqa proti rakovině, Metodika prevence závislosti pro MŠ – Institut Filia, My nechceme kouřit ani pasivně – Okresní hygienická stanice, Blansko, Nekuřátka – Česká koalice proti tabáku; oblast zdraví a zdravého životního stylu – Zdravá mateřská škola – Státní zdravotní ústav, Zdravá abeceda – Aisis. o.s.) Jsou podle Vás dobře propracované? Jak je hodnotíte?

„Tyto programy jsou pěkné, ale jak říkám, jednorázové aktivity, to jsou vyhozené peníze. Podle mě jsou programy velmi malý doplněk něčeho, co je třeba u dětí podporovat v mnohem větší ploše. Dokud rodiče pevně nenastaví mantinely a pravidla doma, tak tohle nemá cenu, a nikdy to nebude fungovat. Podle mě to tihle lidé nevyřeší, ani ve škole a už vůbec ne v rodině. S žádným jsem se z blízka nesetkal, tudíž nemohu doporučit ani nedoporučit.“

5) Co je třeba u preventivních programů pro děti v mateřských školách zajistit, aby byly efektivní?

„U těch malých dětí je podle mě velmi důležité mít nějaký vztah s tím člověkem a potom, pochopitelně, přiměřené informace jejich věku, aby to dokázaly zpracovat a dokázaly se pro to alespoň trochu nějakým způsobem nadchnout. Prvotní je samozřejmě, aby učitelky prevenci dělaly s dětmi průběžně. Je příjemnější, když učitelky děti s tématem seznámí, připraví je na to, že někdo přijde. Pak ta práce s dětmi vypadá trochu jinak a má to i lepší efekt, protože se pak k problematice společně vracejí a dále ji řeší.“

6) S jakými odbornými centry byste doporučil mateřským školám spolupracovat?

„Já nemám vazbu na žádná z nich. Tady v Českém Krumlově není pro mateřské školy nic, o čem bych věděl. Z širšího okolí abych pravdu řekl nikoho moc neznám.“

7) Máte informace o tom, jak je to s prevencí rizikového chování u předškolních dětí v zahraničí? Mohl byste nám to přiblížit?

„Bohužel ne. Po předškolním vzdělání jsem se vyloženě nepídil. Když jsem začínal, tak jsem hledal na internetu, co dělají větší policie různě v zahraničí, ale že bych někde viděl, že někdo připravuje něco přímo pro mateřskou školu, tak to si nevybavuji. Takže nemám ze zahraničí žádné informace.“

8) Je primární prevence rizikového chování realizována pedagogy v MŠ dostatečná? Jsou podle Vás pedagogové mateřských škol ohledně této problematiky v rámci dosaženého vzdělání dostatečně kompetentní?

„Já si myslím, že ano, protože každá paní učitelka ví, proč by dítě nemělo pít nebo kouřit a myslím, že je schopná to dítěti rozumně vysvětlit. Učitelky u předškolních dětí by měly být podle mě spíše takové ty tety, které to s dítětem myslí tak dobře jak to jen jde. Takže ano, jsem přesvědčený o tom, že jsou paní učitelky dostatečně kompetentní k tomu, aby si prevenci ve školách prováděly samy.“

9) Jaké metodiky a příručky pro primární prevenci v předškolním věku jsou u nás dostupné? Mohou z nich pedagogové mateřských škol čerpat?

„Obrovské množství. Kdo chce, tak i zadarmo si z internetu stáhne naprosto dostatečné podklady a to včetně kvalitních knih, příruček či metodik. Od prevence drogové až k nějakým mimořádným událostem. Jak říkám, kdo chce, ten si najde. Tyto materiály jsou dostupné pro kohokoli, kdo o to má zájem.“

10) Jaké jsou učitelům MŠ nabízeny semináře v oblasti problematiky prevence rizikového chování předškolních dětí? Je podle Vás nabídka těchto seminářů dostatečně obsáhlá?

„Jestli jsou nabízeny konkrétně učitelům, nevím. Vím, že jsou instituce, které preventivní programy nabízejí, například Jihočeská univerzita, Policejní akademie nebo Městský úřad. Nevím, ty semináře tady jsou, ale málokdo o ně má zájem. Všichni jsou v dnešní době velice časově vytíženi.“

11) Pořádáte Vy nějaká školení pro učitele? O jakou problematiku se jedná? (dopravní chování, obezita, životní styl, delikvence, sexuální chování) Je o ně zájem?

„Já jsem jich pár na žádost měl, nemám žádné, které bych dělal pravidelně. Ani ten zájem není bohužel moc velký. Všichni nejprve školení chtěli a pak, když už jsem tedy nějaké zprostředkoval, všechno domluvil, tak už zájem bohužel nebyl. Jednalo se o děti z nefunkčních rodin, kde něco nefunguje, kdy se děti projevují špatně v kolektivu.“

12) Které organizace u nás nabízí školení a semináře v oblasti prevence rizikového chování? Zaměřují se některé na předškolní věk?

„Od krajských úřadů, přes Jihočeskou univerzitu, Policejní akademii. Těch organizací je spousta. Bohužel ale nevím o žádné, která by byla specializována na předškolní věk. Naopak, v těch programech, které jsem viděl, se ta věková hranice pohybuje od 1. stupně základní školy a výš.“

Příloha č. 5

Přepis individuálních rozhovorů s ředitelkami mateřských škol

Mateřská škola 1

MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO PRVOTNÍ ZPROSTŘEDKOVATEL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Dobrý den,

jsem studentkou pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a píši svou bakalářskou práci na téma Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování. Obrátila jsem se na Vás s prosbou o zodpovězení několika připravených otázek, které se týkají preventivních aktivit v mateřských školách. Děkuji za Váš čas a ochotu. Získaná data budou použita výhradně pro účely této práce.

1) Jak je váš vzdělávací program zaměřen?

„Filosofií našeho programu je holistické pojetí zdraví. Chceme být pro děti laskavým a chápajícím průvodcem na jeho cestě za poznáním. Naší vizí je, aby v mateřské škole byla pohodová, radostná a nestresující atmosféra, vztahy založené na vzájemné úctě, respektu a lásce, tvořivá a iniciativní práce plná objevování.“

2) Jak je ve Vašem ŠVP zahrnuta otázka prevence rizikového chování u dětí? Jak ji konkrétně řeší?

„Tato otázka je ve školním vzdělávacím programu zahrnuta v rámci jednoduchých a spontánních dětských činností. Naší snahou je bez stresů a zbytečného poučování děti přivést k základním a prostým hodnotám lidského prožívání. Dále jsou v ŠVP zahrnuty výchovné programy, které jsou pro děti připravovány. Spadají mezi ně například besedy městské policie, divadelní představení, která se zabývají problémy, které mohou děti potkat a které jim jsou blízké. Také spolupracujeme s pedagogicko-psychologickou poradnou, psychologickou poradnou a především s rodiči. S těmi rodiči jde především o výlety, kterých se rodiče společně s námi účastní.“

3) Zabývá se Váš ŠVP nějakými typy rizikového chování? Jakými? Co považujete Vy za rizikové chování, na které by se MŠ měla dle Vás zaměřovat?

„Ano, zabývá se tím, aby se děti uměly chovat slušně, jak se mají chovat k dospělým lidem, k lidem cizím, kamarádům. V naší škole je důraz kladen na bezpečnost, kdy k nám i v rámci této problematiky dochází metodik prevence z městské policie.“

4) Je dále nějakým způsobem rozpracována prevence rizikového chování ve třídních vzdělávacích programech? Jak?

„Ano, prevence se rozpracovává během řízených činností a pobytů venku. Nejčastěji je prevence realizována formou pohádek, motivačních příběhů a rozhovorů, ale někdy využíváme i mediální prostředky jako například videa.“

5) Jaké znáte metodické příručky, které se na problematiku rizikového chování v předškolním věku zaměřují? Využíváte některé?

„Znám tyto: Kafomet, Raabe, internet, Informatorium. A všechny z nich i využívám.“

6) Setkala jste se s nějakým speciálním preventivním programem pro MŠ? (např. Já kouřit nebudu a vím proč – Liga proti rakovině, Metodika prevence závislostí pro MŠ – Institut Filia, My nechceme kouřit ani pasivně – Okresní hygienická stanice, Blansko). Jak je hodnotíte? Uvažujete o jejich využití ve Vaší MŠ?

„Nesetkala jsem se s žádným, bohužel ani s těmi, které zmiňujete. Tudíž ani nemohu posoudit jejich kvalitu. O jejich využití neuvažuji.“

7) S jakými odbornými preventivními programy určenými přímo pro MŠ pracujete ve Vaší škole? (např. výše zmíněné) O jakou problematiku se jedná?

„Nejčastěji nás navštěvuje místní metodik prevence kriminality, který s dětmi řeší například dopravní chování, požární ochranu, rasismus, jak jednat s cizími lidmi, jak se chovat když se někdo nechová správně a podobně. Dále už nás navštěvují jen různá divadelní představení s pohádkami, ve kterých se objevuje nějaký společenský problém.“

8) Jaké preventivní aktivity realizujete na základě Vašeho ŠVP? Jak probíhají?

„Hlavně environmentální učení. Na zahradě mateřské školy pěstujeme bylinky a v návaznosti na to realizujeme návštěvu Naučné bylinkové zahrádky, která je poskytována v prostorách zámecké zahrady.“

9) Kdo se na tvorbě a realizaci těchto aktivit podílí? I rodiče, odborníci?

„Já, učitelky a odborníci. Rodiče se většinou jen účastní, na tvorbě se nepodílí.“

10) Jak často a jakým způsobem vyhodnocujete účinnost preventivních aktivit?

„Ke každému dítěti jsou vedeny hodnotící listy, které se zhodnotí v pololetním hodnocení. Evaluace je tedy prováděna jednou za půl roku. Na poradě s učitelkami vše prodiskutujeme a na konci školního roku se veškeré hodnocení zarchivuje.“

11) Jak zajišťujete, aby preventivní aktivity realizované ve Vaší MŠ, byly efektivní?

„Často vše opakujeme například při opakovacích chvílích nebo při pobytech venku. Podle mě efektivita staví právě na dlouhodobé zkušenosti.“

12) Považujete se za kompetentní (absolvované semináře k dané problematice, studium literatury) v rámci problematiky rizikového chování? Vaše kolegyně?

„Ano, ale pouze v rámci studia literatury. Během své praxe jsem ani já, ani mé kolegyně neabsolvovaly žádný seminář k dané problematice.“

13) Myslíte si, že je vhodné začínat s prevencí rizikového chování již v MŠ? Z jakého důvodu ji považujete za důležitou?

„Ano myslím, protože děti si v tomto období nejlépe uchovávají poznatky a návyky.“

14) Prevenci jakého typu rizikového chování považujete za nejdůležitější?

„Nemohu prevenci vymezit pouze na některou oblast, podle mě jsou důležité všechny.“

15) S jakými odbornými centry v oblasti prevence spolupracujete? (PPP, policie, ai.)

„Spolupracujeme s pedagogicko-psychologickou poradnou, městskou policií a naučnou bylinkovou zahradou.“

16) S jakým typem rizikového chování u dětí se Vaše mateřská škola setkává nejčastěji? Jak se toto chování projevuje?

„Nejčastěji se v naší mateřské škole setkáváme s poruchami chování, které provází symptomy ADHD. Dítě je agresivní jak k dětem, tak k pedagogům, neumí si hrát samo, potřebuje být neustále v pohybu, stále na sebe upoutává pozornost, špatně se zapojuje do kolektivu, pouze při pohybových hrách se zapojuje rádo.“

17) Když se ve školce vyskytne nějaký problém s rizikovými projevy v chování, víte jak ho řešit?

„Nejprve to řešíme mezi učitelkami, poté se o problému bavíme s rodiči a v případě, že je to potřeba, se obrátíme na pedagogicko-psychologickou poradnu nebo psychologickou poradnu.“

18) Jaká znáte specializovaná zařízení, která se zaměřují na primární prevenci v MŠ ve Vašem regionu?

„Neznám žádná taková zařízení, protože se v našem regionu žádná nevyskytují.“

Mateřská škola 2

MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO PRVOTNÍ ZPROSTŘEDKOVATEL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Dobrý den,

jsem studentkou pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a píšu svou bakalářskou práci na téma Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování. Obrátila jsem se na Vás s prosbou o zodpovězení několika připravených otázek, které se týkají preventivních aktivit v mateřských školách. Děkuji za Váš čas a ochotu. Získaná data budou použita výhradně pro účely této práce.

1) Jak je váš vzdělávací program zaměřen?

„Náš vzdělávací program není zaměřen na nic, je spíše vypracovaný všeobecně. Více se soustředíme na emoce a prosociální citění, ale přesně se na nic nezaměřujeme. Nese název Barevná školka a to se týká veškerých metod, prostředků, forem, vybavení, aby vše bylo spíše rozmanité a obecné.“

2) Jak je ve Vašem ŠVP zahrnuta otázka prevence rizikového chování u dětí? Jak ji konkrétně řeší?

„V našem ŠVP určitě není prevence zařazena jako samostatná kapitola, spíše je orientována do jiných témat během roku. Máme například téma voda a zde řešíme ochranu zdraví nebo voda – pomocník v nebezpečí. V oblasti lidské tělo máme podtéma kamarád stůně, které se věnuje ochraně zdraví, zdravému jídlu, hygieně, nemocem. Potom je ještě na jaře ekologické citění, ochrana životního prostředí a dopravní školička, kdy řešíme bezpečnostní pravidla, dopravní značky, chování, účast v dopravě a nebezpečné situace.“

3) Zabývá se Váš ŠVP nějakými typy rizikového chování? Jakými? Co považujete Vy za rizikové chování, na které by se MŠ měla dle Vás zaměřovat?

„Přímo se nezabývá. My máme ŠVP spíše zaměřený na témata, která jsou blízká životu dětí tady v obci, jako například příroda kolem a podobně. Protože jak se nacházíme na vesnici, tak si myslím, že máme obsaženou prevenci v programech méně, než kdybychom byli třeba ve městě. Já považuji za důležitý styk s lidmi, dopravu, vztahy mezi lidmi a důvěru.“

4) Je dále nějakým způsobem rozpracována prevence rizikového chování ve třídních vzdělávacích programech? Jak?

„Ne. Prevence se, jak jsem se zmínila, dělá pouze v rámci jiných témat.“

5) Jaké znáte metodické příručky, které se na problematiku rizikového chování v předškolním věku zaměřují? Využíváte některé?

„Metodické příručky nemáme žádné, maximálně nějakou dopravku. Ale pokud něco využíváme, tak jsou to spíš takové ty příběhy, jako Když Alenka stůně nebo si stáhneme materiál na internetu. Ale nějakou metodiku, to určitě nemáme.“

6) Setkala jste se s nějakým speciálním preventivním programem pro MŠ? (např. Já kouřit nebudu a vím proč – Liga proti rakovině, Metodika prevence závislostí pro MŠ – Institut Filia, My nechceme kouřit ani pasivně – Okresní hygienická stanice, Blansko). Jak je hodnotíte? Uvažujete o jejich využití ve Vaší MŠ?

„Nesetkala jsem se s žádným, takže je nemůžu zhodnotit. A o jejich využití neuvažujeme.“

7) S jakými odbornými preventivními programy určenými přímo pro MŠ pracujete ve Vaší škole? (např. výše zmíněné) O jakou problematiku se jedná?

„S žádnými takovými programy nepracujeme, pokud jsme nějaké projekty měly, tak byly spíše zaměřené na přírodu.“

8) Jaké preventivní aktivity realizujete na základě Vašeho ŠVP? Jak probíhají?

„Jak jsem říkala, pouze v rámci toho tématu. Třeba formou pohádek, her, různých činností, ale nikdy to není na něco vyloženě zaměřené.“

9) Kdo se na tvorbě a realizaci těchto aktivit podílí? I rodiče, odborníci?

„Učitelky, ale pouze jen okrajově v rámci těch témat. Od rodičů nikdy žádná iniciativa nevznikla, s žádnými odborníky nespolupracujeme.“

10) Jak často a jakým způsobem vyhodnocujete účinnost preventivních aktivit?

„V rámci tématu si vyhodnocujeme po týdnu, zda jsme splnily to, co jsme chtěly. Pak se po 14ti denním tématu udělá celkové vyhodnocení tématu a na konci školního roku se vždy vyhodnotí funkčnost celého ŠVP. Jinak ke každému dítěti vedeme hodnotící listy, které se konzultují jednou za půl roku.“

11) Jak zajišťujete, aby preventivní aktivity realizované ve Vaší MŠ, byly efektivní?

„Nezajišťujeme, jelikož žádné vyloženě preventivní aktivity neprovádíme.“

12) Považujete se za kompetentní (absolvované semináře k dané problematice, studium literatury) v rámci problematiky rizikového chování? Vaše kolegyně?

„Určitě ne ohledně této problematiky. To by chtělo ještě další studium a nic z této problematiky nikdo z nás neabsolvoval. Školení jsme prošli různá, ale spíš šlo o logopedii, speciální pedagogiku a podobně. Maximálně některé z nás prošli kurzem Červeného kříže, ale to je tak všechno.“

13) Myslíte si, že je vhodné začínat s prevencí rizikového chování již v MŠ? Z jakého důvodu ji považujete za důležitou?

„Určitě je důležitá, ale myslím si, že u těch malých, dvouletých dětí, to nemá úplně smysl. Maximálně třeba tu dopravu, ale vše jen tak okrajově. Aby měly nějaký základ, protože u předškoláků je samozřejmě nezbytné tohle

rozvíjet. Za důležitou ji považuji z toho důvodu, protože je chování, které si v téhle době osvojí, provází celý život. “

14) Prevenci jakého typu rizikového chování považujete za nejdůležitější?

„Když to vezmu na školku tady u nás, tak asi jediné tu dopravu, protože tady se děti jinak pořádně s ničím jiným nesetkají.“

15) S jakými odbornými centry v oblasti prevence spolupracujete? (PPP, policie, ai.)

„Každý rok nás navštěvuje policie, která jezdí s preventivními programy, kdy řeší nejen dopravu, ale i jak se chovat k cizím lidem, zkouší si s dětmi námětové scénky. My jezdíme do Českých Budějovic k hasičům, kteří mají vždy připravenou nějakou interaktivní činnost a výchovně vzdělávací program. Teď se k nám chystá paní, co jezdí se záchrankou. Pokud je nějaký problém v rodině, tak spolupracujeme s PPP, i v případě odkladů školní docházky například. A také k nám dojíždí jednou ročně paní, která dělá canisterapii pod sdružením Hafík, kdy je pro menší děti připravený zážitkový program a pro starší je prevence – jak se mají chovat ve styku se psem. To se nám všem moc líbí.“

16) S jakým typem rizikového chování u dětí se Vaše mateřská škola setkává nejčastěji?

„Že bychom tu měli vyloženě nějaké rizikové chování, to ne. Vždy je to v nějaké únosné míře, kdy se to téměř vždy vyřeší hned, mezi učitelkou a dítětem.“

17) Když se ve školce vyskytne nějaký problém s rizikovými projevy v chování, víte jak ho řešit?

„Samozřejmě. Většinou jsou to ale problémy, které se vyřeší hned ve třídě s dítětem. Pokud ne, řešíme to s kolegyněmi, dále následuje rozhovor s rodiči a v nejhorším případě se to může dostat až do ředitelny, ale nikdy jsme se o pomoc v takovémto případě nemuseli obracet na nějakou poradnu.“

18) Jaká znáte specializovaná zařízení, která se zaměřují na primární prevenci v MŠ ve Vašem regionu?

„Ani vlastně neznám. Asi jen pedagogicko-psychologickou poradnu.“

Mateřská škola 3

MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO PRVOTNÍ ZPROSTŘEDKOVATEL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Dobrý den,

jsem studentkou pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a píši svou bakalářskou práci na téma Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování. Obrátila jsem se na Vás s prosbou o zodpovězení několika připravených otázek, které se týkají preventivních aktivit v mateřských školách. Děkuji za Váš čas a ochotu. Získaná data budou použita výhradně pro účely této práce.

1) Jak je váš vzdělávací program zaměřen?

„Náš vzdělávací program je zaměřen na náboženskou výchovu, protože jsme škola církevní, ale především na vztahy k sobě, k druhému, k přírodě a k okolí. Hodně u nás dbáme na prosociální citění.“

2) Jak je ve Vašem ŠVP zahrnuta otázka prevence rizikového chování u dětí? Jak ji konkrétně řeší?

„Já si myslím, že je to právě v těch vztazích. My se snažíme, aby děti dovedly přijmout toho druhého, takže určitě v rámci vzájemných vztahů a zároveň se snažíme snižovat pocit strachu. Protože když dítě přijme samo sebe, tak dokáže přijmout i druhého a to je podle nás taková celková prevence.“

3) Zabývá se Váš ŠVP nějakými typy rizikového chování? Jakými? Co považujete Vy za rizikové chování, na které by se MŠ měla dle Vás zaměřovat?

„Samozřejmě, průběžně během celého roku, a potom v rámci takového okruhu bezpečnosti. Víím, že tam máme drogy, kouření, ale především klademe důraz na bezpečnost. My se zaměřujeme na to, aby se dítě učilo těšit se a vnímat potřeby druhého. Snažíme se děti vést k tomu, aby vnímaly druhého, co potřebuje, jak se cítí.“

4) Je dále nějakým způsobem rozpracována prevence rizikového chování ve třídních vzdělávacích programech? Jak?

„Konkrétně nedokážu říct jak, víím, že jí máme v ročním plánu a je to taková mravenčí práce, kterou je třeba dělat průběžně po celý rok. Na prevenci se nelze zaměřit jen někdy, ale máme tu třeba bezpečnost. Využíváme hry, rozpracováváme pohádky, třeba o Budulínkovi, ta je moc hezká. Vychází i různé příběhy a písničky k prevenci, na kterých je to moc pěkně rozpracované, jen Vám neřeknu, od koho to je.“

5) Jaké znáte metodické příručky, které se na problematiku rizikového chování v předškolním věku zaměřují? Využíváte některé?

„Velmi dobře znám Já kouřit nebudu a vím proč, ale jinak o žádných dalších víc podrobně nevím.“

6) Setkala jste se s nějakým speciálním preventivním programem pro MŠ? (např. Já kouřit nebudu a vím proč – Liga proti rakovině, Metodika prevence závislostí pro MŠ – Institut Filia, My nechceme kouřit ani pasivně – Okresní hygienická stanice, Blansko). Jak je hodnotíte? Uvažujete o jejich využití ve Vaší MŠ?

„Jak říkám, Já kouřit nebudu a vím proč, známe velmi dobře. O organizaci Liga proti rakovině jsem slyšela, ale dohledáváme vždy spíše to, co je aktuální a pro děti zajímavé. Nemám přehled o všem, co vydávají. Program Já kouřit nebudu a vím proč, hodnotím rozhodně kladně, byli jsme s ním velice spokojeni. Určitě uvažujeme o jeho opakovaném využití, protože měl ohlas jak u dětí, rodičů tak i u nás.“

7) S jakými odbornými preventivními programy určenými přímo pro MŠ pracujete ve Vaší škole? (např. výše zmíněné) O jakou problematiku se jedná?

„Já kouřit nebudu a vím proč, tu známe a jeden rok jsme s ní pracovali velmi podrobně. To bylo velmi dobré. Poté jsme si vytvořili vlastní program - Já po zdech čmárat nebudu a vím proč, který není zaměřený jen na kouření, ale přímo na vztahy a především vztahy k druhým a okolí. Během tohoto programu si děti zažívaly a pozorovaly co je pěkné a co ne, od jejich domu, přes hřiště až po přírodu a svět. Bylo to především pro starší děti, ale i ty mladší se účastnily. Navštěvovaly jsme různá místa, sochaře, divadlo, muzeum, aby děti viděly hodnoty, které nás obklopují. Zkoušely jsme si sochu vytesat, aby děti pochopily a porozuměly hodnotám kolem sebe.“

8) Jaké preventivní aktivity realizujete na základě Vašeho ŠVP? Jak probíhají?

„Vždy se snažíme rozpracovat to, co se nám zdá aktuální. Toho Budulínka jsme například rozpracovávali hodně, nejen že jsme ho přečetli, ale v návaznosti na to děláme pak mnoho dalších činností. V rámci spolupráce s hasiči děláme také různé programy, které jsou spojené i s exkurzí na jejich základnu.“

9) Kdo se na tvorbě a realizaci těchto aktivit podílí? I rodiče, odborníci?

„Většinou učitelky. Občas se zapojí i rodiče, ale málo. V tom programu Já po zdech čmárat nebudu a vím proč, rodiče spolupracovali poměrně dost. Domlouvali jsme s nimi například návštěvy různých míst. To byli rodiče velice vstřícní. S odborníky v rámci tvorby těchto aktivit nespolupracujeme.“

10) Jak často a jakým způsobem vyhodnocujete účinnost preventivních aktivit?

„Hodnocení děláme pololetně. Na poradě poté pololetní hodnocení prodiskutujeme a na konci roku se na základě původního ročního plánu sestavuje nový, podle toho, jaké vidíme u dětí změny. Většinou je ale podobný předešlému.“

11) Jak zajišťujete, aby preventivní aktivity realizované ve Vaší MŠ, byly efektivní?

„To potřebuje zapálené učitelky. Pokud jsou zapálené učitelky, tak se ty děti zapálí samy. A také je důležité, porozumění dětem. Je třeba všechno podat na úrovni dětí, tak, aby to pochopily.“

12) Považujete se za kompetentní (absolvované semináře k dané problematice, studium literatury) v rámci problematiky rizikového chování?

„S prevencí a vlastním studiem se dá dělat mnoho, nemůžu říct, že už vím vše. Neřekla bych, že už vím vše, ale myslím si, že s dětmi mohu udělat mnoho. Člověk se pořád učí, musí se sám vzdělávat. A velkou roli zde hraje také zkušenost v práci s dětmi.“

13) Myslíte si, že je vhodné začínat s prevencí rizikového chování již v MŠ? Z jakého důvodu ji považujete za důležitou?

„Ano, protože v předškolním věku jsou děti nejvnímavější a především si uchovávají základ, který jim učitelé vybudují.“

14) Prevenci jakého typu rizikového chování považujete za nejdůležitější?

„Nejdůležitější je prevence v oblasti vztahů, důležitá je vnímavost a sebezpřijetí. Protože když si pocit sebezpřijetí neosvojí teď, v pubertě to může být problém. Velmi důležité je také pracovat s vůlí dětí, protože je nutné naučit je, že všechno nemůže být tak, jak chtějí. Je třeba, aby se dítě naučilo dělat i to, co nechce, protože je to potřeba.“

15) S jakými odbornými centry v oblasti prevence spolupracujete? (PPP, policie, aj.)

„My hodně spolupracujeme s hasiči, kdy je navštěvujeme na základně, občas nás vezmou i na projížďku autem. Někdy spolupracujeme i s BESIPEM nebo policií. Spolupracujeme s charitou, papežským misijním dílem dětí, kdy děti poznávají život jinde. Také se speciálními centry, pedagogicko-psychologickou poradnou v Praze a s OSPODEM.“

16) S jakým typem rizikového chování u dětí se Vaše mateřská škola setkává nejčastěji?

„Já si myslím, že je to sebestřednost. Máme tady dítě, které těžko přijímá skutečnost, že je někdo lepší než on nebo se těžko dokáže podřídít ve skupině. Ze začátku to bylo těžké, ale po roční práci s ním je vidět, že už dokáže přijmout, že nemůže být nejlepší ve všem, ale že v něčem může vynikat a něco mu naopak nepůjde až tak dobře.“

17) Když se ve školce vyskytne nějaký problém s rizikovými projevy v chování, víte jak ho řešit?

„Snažíme se ho vyřešit sami. Když je to ale potřeba, spolupracujeme s různými centry, s poradnami nebo i s tím OSPODEM. U některých případů je nutná spolupráce rodičů se školou, protože někdy není jiné východisko než spolupráce s těmito pracovišti. Ale spolupráce s rodiči je v této oblasti rozhodně nejdůležitější.“

18) Jaká znáte specializovaná zařízení, která se zaměřují na primární prevenci v MŠ ve Vašem regionu?

„Vzdělávání učitelů ve vzdělávacím centru. Víím dále o hasičích, policii, BESIPU, PPP, speciálních centrech nebo Arpidě. S těmi speciálními centry spolupracujeme se všemi, protože máme ve škole děti s různými handicapy.“

Mateřská škola 4

MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO PRVOTNÍ ZPROSTŘEDKOVATEL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Dobrý den,

jsem studentkou pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a píši svou bakalářskou práci na téma Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování. Obrátila jsem se na Vás s prosbou o zodpovězení několika připravených otázek, které se týkají preventivních aktivit v mateřských školách. Děkuji za Váš čas a ochotu. Získaná data budou použita výhradně pro účely této práce.

1) Jak je váš vzdělávací program zaměřen?

„Nás vzdělávací program školky je zaměřený zejména na environmentální vzdělávání předškolních dětí, ale v podstatě vychází z rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.“

2) Jak je ve Vašem ŠVP zahrnuta otázka prevence rizikového chování u dětí? Jak ji konkrétně řeší?

„Nemáme. V našem školním vzdělávacím programu tato problematika zahrnuta není. U nás je pouze dáno, že pokud nějaký takový problém nastane, tak ho reaktivně budeme řešit. Je to možná dané i tím, že my máme jiný pohled na to, co je rizikové chování. Naše hranice se pohybují trochu jinde, než v běžných mateřských školách. Takže primárně toto téma zahrnuto v našem pedagogickém konceptu není.“

3) Co považujete Vy za rizikové chování, na které by se MŠ měla dle Vás zaměřovat?

„Co mohu soudit ze své praxe, tak mě přijde, že každé rizikové chování je navázané na mentální vývoj dítěte. To znamená, že dost často dochází k nějakému agresivnímu chování u dětí, které zkrátka nejsou ještě dost vyspělé po té mentální stránce na to, aby rozuměli tomu, co jim učitel říká nebo jaká jsou pravidla. Každé dítě vyspívá trochu jinak a je třeba se tomu přizpůsobit. Podle mě je rizikové to, když dítě něčemu absolutně nerozumí. Obecně cokoliv, co může nějakým způsobem přispět ke zranění skupiny, ostatních dětí nebo dítěte samotného, nebo chování, které narušuje základní bezpečnost dětí.“

4) Je dále nějakým způsobem rozpracována prevence rizikového chování ve třídních vzdělávacích programech? Jak?

„My ve školce máme prevenci bezpečnosti a vzájemného souladu mezi dětmi zahrnut v souhrnu deseti bodů o bezpečnosti a spolupráci v lesní školce. A těchto deset bodů má přispět k tomu, aby si děti dny společně s pedagogy užívali.“

5) Jaké znáte metodické příručky, které se na problematiku rizikového chování v předškolním věku zaměřují? Využíváte některé?

„Neznám žádné a co se týká přímo metodiky prevence, tak nevyužíváme žádné. V naší školce využíváme metodiky pro environmentální vzdělávání předškolních dětí, využili jsme třeba metodiku na třídění odpadů, metodiku o Slunci od Cassiopei, nebo čerpáme z literatury od Josepha Cornella, který píše o prožitkové pedagogice.“

6) Jaké preventivní aktivity realizujete na základě Vašeho ŠVP? Jak probíhají?

„V první řadě máme těch deset pravidel, přičemž s nimi děti seznamujeme průběžně. Dále je nezbytné, aby byl pedagogický sbor pro děti vzorem a byl co nejvíc v pohodě. Snažíme se mít pedagogický koncept hodně pestrý a zajímavý, aby k nějakému rizikovému chování nedocházelo. A v tomhle ohledu mi ještě přijde velmi důležitá spolupráce s rodiči, kdy pořádáme třeba dobrovolné brigády. To se sjedeme i s rodiči v areálu školky, přičemž se všichni připraví na to, co se bude dělat. Do 14 hodin se většinou pracuje a pak bývá nějaký volný, zábavný program, jak pro rodiče, tak pro děti.“

7) Kdo se na tvorbě a realizaci těchto aktivit podílí?

„Víceméně všichni, protože jsme malá organizace. Jako předseda jsem tady já a pak samozřejmě pedagogové, rodiče se účastní, ale i pomáhají.“

8) Jak často a jakým způsobem vyhodnocujete účinnost preventivních aktivit?

„S pedagogy máme pravidelné porady, které probíhají jednou za 14 dní, kde vlastně hodnotíme jednak pedagogický koncept a pak také vývoj dětí, nějaké změny pokud se objeví. Jinak evaluace pedagogického konceptu je prováděna jednou za měsíc písemně. Pak pro rodiče jsou jednou za měsíc pořádány informační schůzky, kdy mohou přijít v konzultačních hodinách a optat se na své dítě. Jsou vždy přítomni všichni pedagogové, takže informace jsou myslím, dostatečné. No a na konci června se komplexně vyhodnocuje pedagogický koncept, kdy se v případě potřeby dělají změny na další rok.“

9) Jak zajišťujete, aby preventivní aktivity realizované ve Vaší MŠ, byly efektivní?

„Snažíme se dětem dávat co nejpestřejší nabídku aktivit a činností. Také používáme efektivní komunikaci a snažíme se mluvit pozitivně, protože je i psychologicky dokázáno, že dítě v předškolním věku zápor nechápe.“

10) Myslíte si, že je vhodné začínat s prevencí rizikového chování již v MŠ? Z jakého důvodu ji považujete za důležitou?

„Nepovažuji se za kompetentní, abych Vám na tuto otázku odpověděl. Kdybych měl říct sám za sebe, tak si myslím, že to úplně nutné není.“

11) S jakými odbornými centry v oblasti prevence spolupracujete? (PPP, policie, a.)

„Jednou jsme při podezření na autismus u dítěte kontaktovali speciální pedagožku. Jinak spolupracujeme s odborem životního prostředí, s Cassiopeiou, s Krascem a s asociací lesních školek.“

12) S jakým typem rizikového chování u dětí se Vaše mateřská škola setkává nejčastěji?

„U nás se žádné rizikové chování neobjevuje, občas se objeví nějaká drobná agrese, ale jinak nic závažného.“

13) Když se ve školce vyskytne nějaký problém s rizikovými projevy v chování, víte jak ho řešit?

„Myslím, že ano. Nejdřív by se problém řešil v rámci pedagogů, pak společně s rodičem, a když by to bylo nutné, lze vždy o pomoc požádat nějakého odborníka.“

14) Jaká znáte specializovaná zařízení, která se zaměřují na primární prevenci v MŠ ve Vašem regionu?

„Z hlavy ne, ale od té doby co byl vynalezen google, si myslím, to lze zjistit do dvou minut.“

MATEŘSKÁ ŠKOLA JAKO PRVOTNÍ ZPROSTŘEDKOVATEL PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Dobrý den,

jsem studentkou pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a píši svou bakalářskou práci na téma Mateřská škola jako prvotní zprostředkovatel prevence rizikového chování. Obrátila jsem se na Vás s prosbou o zodpovězení několika připravených otázek, které se týkají preventivních aktivit v mateřských školách. Děkuji za Váš čas a ochotu. Získaná data budou použita výhradně pro účely této práce.

1) Jak je váš vzdělávací program zaměřen?

„Náš vzdělávací program je zaměřen na prvky waldorfské pedagogiky a hodně také řešíme prosociální chování, aby se děti uměly chovat k sobě. V cílech toho máme více, ale tohle je podle mě stěžejní.“

2) Jak je ve Vašem ŠVP zahrnuta otázka prevence rizikového chování u dětí? Jak ji konkrétně řeší?

„Máme vypracované metodické postupy, které dělá jedna z našich paní učitelek. Myslím, že se to jmenuje Pravidla společného soužití. A díky tomu, že všichni v naší škole jedeme stejná pravidla, se k sobě děti opravdu chovat umí, tudíž to považuji za prevenci těch rizik. Hrajeme prosociální hry, máme zpracované prosociální příběhy, používáme efektivní komunikaci a mluvíme pozitivně. Je to těžké, ale jde to a právě díky tomuhle nám to tady funguje.“

3) Zabývá se Váš ŠVP nějakými typy rizikového chování? Jakými? Co považujete Vy za rizikové chování, na které by se MŠ měla dle Vás zaměřovat?

„Ne, my to nemáme v ŠVP nijak konkretizované. Veškeré problémy, které se vyskytnou, se právě řeší okamžitě na třídě v rámci pravidel, která máme zavedená. Děti by se měly naučit se k sobě chovat. Leckdy to ale nejde, protože to, jak se dítě chová, pramení z rodiny, a to se dá jen těžko změnit.“

4) Je dále nějakým způsobem rozpracována prevence rizikového chování ve třídních vzdělávacích programech? Jak?

„Stoprocentně. Nejvíce je to v ŠVP asi rozpracované v oblasti dítě a ten druhý. Třídní vzdělávací programy vychází ze školního, kde jsou dále rozpracované cíle a očekávané výstupy. Každá učitelka si dělá svoje třídní vzdělávací programy, já konkrétně využívám nejvíce motivační příběhy, například Pohádka o přátelství, Pavouček a muška, ten se zaměřuje na posilování prosociálního chování. Používám třeba osvobozovací honičky, žádné hry, které podporují jedince v individuální výhře. A sem patří i slavnosti, třeba ta Michalská slavnost. Ta je o tom, abych dokázal zvítězit sám nad sebou. A to je strašně důležité pro rozvoj individuality. Pak Martinská

slavnost, kdy se dělím s druhým. Adventní spirála, kdy něco dostanu za to, že se něčeho pro něco vzdám. A takhle se zasazují malá semínka, aby mohla dál růst.“

5) Jaké znáte metodické příručky, které se na problematiku rizikového chování v předškolním věku zaměřují? Využíváte některé?

„Určitě Respektovat a být respektován, Pomoz mi, abych to dokázal sám, Prosociální činnosti od Evy Svobodové, pak Dramatická výchova – Eva Svobodová, Do školky za zvířátky – Svobodová, Vítečková, Váchová a ještě tu máme nějaké příručky. Ono je toho spousta, ale ne všechno je kvalitní. Člověk si to musí pročíst a uspořádat si to sám. Nejvíce ze všech ale využívám Evu Svobodovou a Respektovat a být respektován.“

6) Setkala jste se s nějakým speciálním preventivním programem pro MŠ? (např. Já kouřit nebudu a vím proč – Liga proti rakovině, Metodika prevence závislostí pro MŠ – Institut Filia, My nechceme kouřit ani pasivně – Okresní hygienická stanice, Blansko). Jak je hodnotíte?

„Já je soudit moc nemůžu, protože je neznám. Myslím, že tyhle preventivní programy dělají spíše ve větších městech, ale tady u nás, jak se moc tahle problematika neobjevuje, nejsou tyto preventivní programy třeba. My si to umíme řešit v rámci tříd pomocí těch pravidel a tohle zatím nikdy nebylo potřeba.“

7) S jakými odbornými preventivními programy určenými přímo pro MŠ pracujete ve Vaší škole? (např. výše zmíněné) O jakou problematiku se jedná?

„S žádnými. Prevenci zahrnujeme v průběhu celého roku v běžných činnostech, především v činnostech prosociálních.“

8) Jaké preventivní aktivity realizujete na základě Vašeho ŠVP? Jak probíhají?

„Tyto aktivity řešíme v rámci tematických bloků, kdy teď v zimě jsme měli třeba Krtek je nemocný a Krtek a já. Že se učíme, že je krásné, že jsme každý v něčem jiný. Důležitou roli mají určitě ty slavnosti, protože ty si myslím jsou pro děti nejpřínosnější. Aktivity jsou realizovány všemi možnými způsoby, od pohádek, přes písničky, básničky, hry až po nějaké výtvarné či dramatické činnosti.“

9) Kdo se na tvorbě a realizaci těchto aktivit podílí? I rodiče, odborníci?

„Pokud jde o slavnosti, organizátorkou je učitelka. Udělá se třídní schůzka, kde si rodiče rozdělí funkce. My se vždy snažíme rozdělit je tak, aby každý měl nějakou roli. A všichni jsme šťastní, že jsme toho všeho součástí. Pokud se jedná o tematické bloky, tak ty si řídí učitelka. A většinou to bývá zakončeno výstupem, kdy se obracíme na nějakého odborníka, třeba paní zubařku, když jsme měli téma zoubky.“

10) Jak často a jakým způsobem vyhodnocujete účinnost preventivních aktivit?

„My nevyhodnocujeme prevenci jako takovou, ale děláme čtvrtletní hodnocení. Co jsme si daly na začátku tematického bloku jako cíl, tak to na konci bloku zhodnotíme. Hodnotí se, zda jsme cíle splnily, co se nám podařilo a co naopak ne. V rámci třídy se hodnocení konzultuje mezi učitelkami. A pak se dělá hodnocení písemné, pololetní, které se na konci školního roku odevzdává ředitelce. Svolá se porada, kde se řeší, co se povedlo,

co se někomu nepovedlo, jak by to mohl udělat, aby to příště šlo lépe. Spíše se hromadně radíme.“

11) Jak zajišťujete, aby preventivní aktivity realizované ve Vaší MŠ, byly efektivní?

„Všechno, co se děje, musí být pro děti zajímavé. Protože když to zajímavé nebude, tak to nenechá stopu. Z toho důvodu vše musí být zážitkem, prožitkem, musí to bavit a mít smysl. A upevňování, upevňování, upevňování. Snažíme se vše vyvozovat na základě samotné aktivity dětí – když se nám něco nepovede tak zkoušíme s dětmi přijít na to jak to udělat, aby se to povedlo. A čím více si toho zažijí, tím více to pak mají zabudované v sobě.“

12) Považujete se za kompetentní (absolvované semináře k dané problematice, studium literatury) v rámci problematiky rizikového chování?

„Já si myslím, že kompetentní jsem. Já mám vystudovanou Jihočeskou univerzitu, takže mě učila Eva Svobodová. Teď fakulta dělala semináře pro učitelky mateřských škol a já byla pomocnou rukou, takže jsem dělala prosociální činnosti v akci.“

13) Myslíte si, že je vhodné začínat s prevencí rizikového chování již v MŠ? Z jakého důvodu ji považujete za důležitou?

„Už doma. Prevence je vždycky důležitá, aby se to nestalo, ne?“

14) Prevenci jakého typu rizikového chování považujete za nejdůležitější?

„Podle mě všechno staví na tom, jak se k sobě lidé chovají. Jestli se dokážou vcítit do druhého a chápat ho. Protože pokud se chovám jako sobec a ignorant, tak už se začínám chovat asociálně, ne? Takže určitě chápat nejen sebe, ale i druhé.“

15) S jakými odbornými centry v oblasti prevence spolupracujete? (PPP, policie, aj.)

„Když jsme tu měli jednu problém, tak jsme spolupracovali s pedagogicko-psychologickou poradnou a jednou jsme byli okolnostmi donuceni zavolat i sociálku, ale jinak s žádnými centry nespolupracujeme.“

16) S jakým typem rizikového chování u dětí se Vaše mateřská škola setkává nejčastěji?

„Možná s nějakými jemnými náznaky agresivity, ale s ničím, co by se nedalo zvládnout. Pokud do školky přijde dítě přímo z rodiny, agrese může vyplývat třeba z toho, že nechce dodržovat pravidla, která tady máme, ale jinak si myslím, se tady agrese nevyskytuje. Na tu agresivitu je výborná hra Škrhola. Ale pokud se agrese objeví, jedná se o minimální problémy, převážně štouchání, postrkování, bouchání, ale nic vážného.“

17) Když se ve školce vyskytne nějaký problém s rizikovými projevy v chování, víte jak ho řešit?

„Ano, hned v tu chvíli společně s dětmi problém řešíme, kdy většinou nechávám hlavní iniciativu na dítěti. Když to nejde, tak problém řešíme s rodiči, abychom se společně domluvili na nějakém dalším postupu.“

18) Jaká znáte specializovaná zařízení, která se zaměřují na primární prevenci v MŠ ve Vašem regionu?

„No, pedagogicko-psychologická poradna asi a dál nevím.“